

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Administravimo departamentas
2019 08 08*

KETVIRTASIS SKYRIUS

BYLA NAKU PRIEŠ LIETUVĄ IR ŠVEDIJĄ

(Peticija Nr. 26126/07)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2016 m. lapkričio 8 d.

Šis sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

Byloje Naku prieš Lietuvą ir Švediją

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Ketvirtasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininko Andrés Sajó,
teisėjų Nona Tsotsoria,
Helena Jäderblom,
Egidijaus Kūrio,
Iulia Motoc,
Gabriele Kucsko-Stadlmayer,
Marko Bošnjak

ir *skyriaus kanclerės* Marialena Tsirli,
po svarstymo uždarame posėdyje 2016 m. rugsėjo 13 d.,
skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką ir Švedijos Karalystę pradėjo Lietuvos pilietė Sniegė Naku (toliau – pareiškėja), 2007 m. birželio 18 d. Teismui pateikusi peticiją (Nr. 26126/07) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį.

2. Pareiškėjai atstovavo Stokholme praktikuojantis advokatas J. Södergren. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė. Švedijos Karalystės Vyriausybei atstovavo jos atstovas A. Rönquist.

3. Pareiškėja visų pirma teigė, kad iš jos buvo atimta teisė kreiptis į teismą, nes Lietuvos teismai taikė imunitetą nuo jurisdikcijos, todėl buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

4. 2010 m. gruodžio 7 d. peticija buvo perduota vyriausybėms.

FAKTAI**I. BYLOS APLINKYBĖS**

5. Pareiškėja gimė 1959 m. ir gyvena Vilniuje.

A. Pareiškėjos darbas Švedijos ambasadoje Vilniuje ir atleidimas iš darbo

6. Nuo 1992 m. kovo 2 d. iki 2006 m. sausio 2 d. pareiškėja dirbo Švedijos ambasadoje Vilniuje.

7. Iš pradžių ji dirbo priimamojo sekretore ir vertėja, o vėliau buvo perkelta į kitas pareigas ir tapo kultūros ir informacijos projektų vadove.

8. 2001 m. vasario 9 d. pareiškėja parašė laišką Švedijos ambasadoriui Vilniuje. Jame pareiškėja nurodė, kad nuo 1998 m. jos pareigos iš esmės pakito – ji pradėjo vadovauti kultūros projektams, sprendimus priimdavo iš dalies savarankiškai, jai teko nemaža atsakomybė sprendžiant finansų klausimus. Pareiškėja buvo laikoma atsakinga už tam tikrų rūšių veiklą, nes turėjo rengti kultūros projektų biudžetus. Deja, iki to momento jos sutartyje nebuvo padaryta jokių pakeitimų.

9. 2001 m. lapkričio 19 d. Švedijos ambasados Vilniuje parengtoje sutartyje, kurią pasirašė pareiškėja ir ambasadorius, nurodyta:

„Pareigybės aprašymas – Sniegė Naku – informacijos darbuotoja (kultūros, ryšių su visuomene sekretorė ir kt.)

S. Naku pareigybės aprašymas:

– tvarko kultūros ir informacijos reikalus, konsultuodamasi su ambasadoriumi ir kultūros atašė Rygoje;

– rengia programas atvykstantiems Švedijos vyriausybės įstaigų ir kitų Švedijos valdžios institucijų darbuotojams;

– sekretorė ryšiams su visuomene, daugiausia aptarnaujanti ambasadorių, o prireikus ir patarėją bei pirmąjį ir antrąjį sekretorius;

– pakeičia D. Z. ir I. N.“

10. Pareiškėja Teismui pateikė keletą rekomendacinių laiškų, kuriuos 1994–2006 m. parašė bendradarbiai švedai iš ambasados, įskaitant ambasadorių Lietuvoje, šias pareigas ėjusį 1991–1994 m. Rekomendacijose paliudyta apie pareiškėjos lojalumą, darbštumą, bendravimo įgūdžius ir gerus darbo rezultatus.

Pareiškėja pateikė dar vieną laišką, 2011 m. birželio 30 d. pasirašytą jos buvusios bendradarbės švedės G. F. Jame G. F. nurodė, kad 2003–2004 m. ji buvo paskirta kultūros atašė Baltijos šalyse. Jos biuras buvo Rygoje, bet ji buvo akredituota ir Vilniuje, kur dirbdavo maždaug vieną savaitę per mėnesį. G. F. teigė, kad per minėtą laikotarpį ji artimai dirbo kartu su pareiškėja ir planavo bei įgyvendino įvairius projektus. Visi pagrindiniai projektai buvo suderinti su ambasadoriumi. Biudžetai buvo santykinai nedideli. Be to, G. F. nurodė, kad per ketverius darbo su pareiškėja metus jai niekada nepasirodė, kad pareiškėja būtų bent vieną mokėjimą atlikusi neatsiklaususi jos arba nesuderinusi su ambasadoriumi.

11. Kaip nurodė Švedijos vyriausybė, 2003–2004 m. ambasadoje Vilniuje buvo įvesta nauja tvarka, pagal kurią sprendimus dėl finansinės paramos mokėjimų turėjo priimti ambasados darbuotojai diplomatai, taigi pareiškėja neteko teisės šiuos klausimus spręsti savarankiškai. Maždaug tuo laikotarpiu buvo paskirta nauja ambasadorė – M. K.

12. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 2004 m. spalio 6 d. pareiškėjai išduotame akreditacijos pažymėjime nurodyta, kad pareiškėja

buvo „Švedijos Karalystės ambasados administracinio techninio personalo narė“. Kitoje pažymos pusėje apie pareiškėją nurodyta: „asmens imunitetai ir privilegijos: NĖRA“. Taip pat nurodyta, kad remiantis Vienos konvencijos 38 straipsnio 2 dalimi pareiškėjos atžvilgiu jurisdikcija įgyvendintina taip, kad tai netrukdytų ambasados darbui (žr. šio sprendimo 53 punktą).

13. 2004 m. lapkričio 3 d. pareiškėja ir Švedijos ambasadorė M. K. pasirašė dokumentą „Švedijos ambasadoje Vilniuje dirbančių vietinių darbuotojų darbo sąlygos“. Dokumente nurodyta, kad pareiškėjos ir ambasados darbo santykiai, susiję su mokesčių mokėjimu, socialinio draudimo įmokomis, viršvalandžiais, laikinojo nedarbingumo atostogomis, teise į nemokamas atostogas bei išeitines išmokas ir kt., reglamentuojami pagal Lietuvos įstatymus. Pagal minėto dokumento 17 punktą, atleidžiant iš darbo vadovaujamosi Lietuvos teisės aktais ir darbdavys turi remtis „objektyviomis atleidimo priežastimis“. Pagal 18 punktą darbuotojas gali būti atleistas už įvykdytą nusikaltimą, šiurkštų darbo pareigų pažeidimą ar pakartotinį darbo pareigų pažeidimą po perspėjimo.

14. Pareiškėja taip pat buvo 1999 m. įregistruotos ambasados vietinių darbuotojų profesinės sąjungos pirmininkė. Tarp 2004 m. spalio mėn. ir 2005 m. birželio mėn. profesinė sąjunga pateikė keletą rašytinių nusiskundimų ambasadai dėl darbo sąlygų. Skųstasi blogėjančia ir slegiančia darbo atmosfera, painiava paskirstant užduotis, neišsamiais pareigybių aprašymais, pareigybių aprašymų pakeitimais nepasikonsultavus su vietiniais darbuotojais, aiškaus bendravimo trūkumu, nepasitikėjimu. Profesinė sąjunga pareiškė nuomonę, kad šiuos klausimus galėtų išspręsti kolektyvinė vietinių darbuotojų ir ambasados sutartis.

15. 2005 m. kovo 21 d. parengtame pareiškėjos pareigybės aprašyme, kurio nepasirašė nei Švedijos ambasadorė, nei pareiškėja, jos pareigos įvardytos kaip „kultūros ir informacijos projektų vadovė“, dirbanti „bendradarbiaujant su politinių reikalų / kultūros atašė ir prireikus antruoju sekretoriumi arba jiems vadovaujant“. Pareiškėjos pareigos buvo apibūdintos taip:

„Veikia, koordinuoja ir talkina rengiant kultūros / informacinius renginius bei bendros paramos projektus;

koordinuoja metinį ir ilgalaikį kultūros / informacijos ir bendros paramos planavimą;

koordinuoja kultūros ir informacijos biudžetą;

veikia ir talkina sprendžiant klausimus, susijusius su spauda, televizija ir radiju;

padeda antrajam sekretoriui įgyvendinti komunikacijos strategiją;

tvarko ir rengia korespondenciją bei užklausas kultūros, informacijos ir spaudos klausimais; rūpinasi „kultūros kalendoriumi“ interneto svetainėje;

rengia ir tvarko paraiškas finansinei ir kitai paramai gauti;

tvarko metinę kultūros ataskaitą ir kitas susijusias ataskaitas;

rūpinasi atstovybių vadovų laikraščių apžvalga ir tam tikrais vertimais;

prireikus rengia ir rašo kalbas;

prireikus atlieka vertimus žodžiu;

rūpinasi įvairios kultūrinės ir kitos aktualios informacijos rinkimu, saugojimu ir vertimu;

tvarko muitinės procedūras ir reikiamus dokumentus, organizuoja kitas procedūras, įskaitant asmenų ir eksponatų vežimą;

bendradarbiaudama su politikos reikalų / kultūros atašė, organizuoja kultūros renginius, pietus, vakarienes ir priėmimus, taip pat sudaro svečių sąrašus, rašo kvietimus, daro užsakymus ir teikia kitą bendro pobūdžio pagalbą;

rūpinasi iš Švedijos instituto gaunama informacine medžiaga, įskaitant užsakymą, saugojimą ir platinimą, taip pat informacijos biuru;

rūpinasi vertėjų žodžiu sąrašu ir kultūros taryba;

tvarko metinį knygų sąrašą;

gauna ir vykdo kitas atstovybės vadovo paskirtas užduotis.“

16. 2005 m. gegužės 15 d. Lietuvos valstybės tarnautojų profesinė sąjunga taip pat raštu kreipėsi į Švedijos ambasadorę Lietuvoje. Rašte pareikštas susirūpinimas nesąžiningu elgesiu su vietiniais ambasados darbuotojais. Profesinė sąjunga taip pat laikėsi nuomonės, kad diplomatinis imunitetas darbo santykiuose taikytinas tik diplomatams ir jų šeimoms. O diplomatinės atstovybės darbo santykiai su darbuotojais, kurie yra nuolatiniai Lietuvos gyventojai, reglamentuojami Lietuvos įstatymais. Tokia išvada darytina ir remiantis 1961 m. Vienos konvencija, kurioje nesuteiktas diplomatinis imunitetas civilinės jurisdikcijos atžvilgiu.

17. 2005 m. liepos 14 d. ambasadorė profesinei sąjungai atsakė, kad ambasada „labai nori būti geras darbdavys“. Vis dėlto ambasada „nėra pasirašiusi ir nepasirašys kolektyvinių sutarčių. Ambasada, kaip diplomatinė atstovybė, yra saistoma Vienos konvencijos ir neprivalo laikytis Lietuvos darbo kodekso nuostatų“.

18. 2005 m. liepos 26 d. Švedijos radijas pranešė ir kitos žiniasklaidos priemonės paskelbė straipsnius apie Švedijos darbo inspektoriaus pranešimą, kad Švedijos ambasadose dirbančių vietinių darbuotojų darbo užmokestis ir darbo sąlygos buvo prastesni, palyginti su jų bendradarbiais iš Švedijos. Švedijos profesinių sąjungų teigimu, nors teisinis reglamentavimas buvo pakankamas, vietiniai darbuotojai dažnai nepasinaudodavo savo teisėmis, kad neprarastų darbo.

19. Kaip nurodė Švedijos vyriausybė, 2005 m. rudenį ambasadoje buvo įsteigta nauja kultūros reikalų patarėjo pareigybė, o šias pareigas pradėjo eiti Švedijos diplomatas T. S., kuris tapo tiesioginiu pareiškėjos vadovu. Švedijos vyriausybė taip pat nurodė, kad, remiantis T. S. parengtais ambasados vidaus raštais, dėl pareiškėjos ambasadoje kildavo konfliktų. Diskusijos dėl pareiškėjos pareigybės aprašymo buvo ilgos, tačiau bevaisės. Pasak T. S., pareiškėja ignoravo jo sprendimus ir nurodymus, priimdavo

sprendimus dėl finansinės paramos teikimo savarankiškai, nesilaikė patvirtintų planų ir buvo nepakankamai kompetentinga daugelyje sričių.

20. 2005 m. lapkričio 8 d. ambasada parengė naują pareiškėjos pareigybės aprašymą. Pareiškėja tapo „kultūros ir informacijos projektų vadove“, taigi turėjo tvarkyti „kultūros reikalus, konsultuodamasi su kultūros reikalų atašė T. S“. Jos funkcijos iš esmės sutapo su tomis, kurios buvo nurodytos 2005 m. kovo 21 d. pareigybės aprašyme (žr. šio sprendimo 15 punktą). Tą pačią dieną pareiškėja ambasadą raštu informavo, kad nesutinka su pareigybės aprašymu, nes jame aiškiai neapibrėžtos jos ir T. S. funkcijos. Ji pareiškė pageidavimą, kad derybose dėl jos darbo funkcijų dalyvautų neutralus asmuo.

21. Kitą dieną, t. y. 2005 m. lapkričio 9 d., ambasadorė pareiškėjai įteikė įspėjimą. Jame teigiama, kad ambasadorė nemato galimybės pareiškėjai toliau dirbti ambasadoje dėl jos „nesugebėjimo bendradarbiauti“, „prastų darbo rezultatų“, „nuolatinių abejonių ir ginčų dėl vykdytinų pareigų“, „nesugebėjimo prisitaikyti prie pokyčių ambasadoje ir (arba) prie pakitusių [pareiškėjos] užduočių“. Pareiškėjai leista per dvi dienas pateikti prašymą atleisti iš darbo, priešingu atveju ambasada „imsis kitų veiksmų“.

22. Remiantis D. K., vieno iš buvusių pareiškėjos bendradarbių lietuvių ambasadoje, pareiškimu, 2005 m. lapkričio 9 d. pareiškėjai buvo nurodyta atiduoti ambasadai raktus ir nedelsiant išeiti iš patalpų. Kitą dieną pareiškėja atėjo į darbą kaip įprasta, bet nebuvo įleista į ambasadą. Pasak D. K., jis matė, kaip pareiškėja „baisiame šaltyje pralaukė apie valandą, kol ambasada atvers duris lankytojams. Tada ji įėjo į vidų, truputį pasėdėjo ir išėjo. Kitą dieną ji labai susirgo ir daugiau nebegrižo“.

23. 2005 m. lapkričio 11 d. pareiškėja išėjo laikinojo nedarbingumo atostogų. Centro poliklinikos išduoti nedarbingumo pažymėjimai patvirtina, kad pareiškėja nuo minėtos dienos buvo laikinojo nedarbingumo atostogose. Laikinojo nedarbingumo atostogos buvo kas savaitę pratęšiamos iki 2006 m. kovo 2 d., be pertraukos. Per minėtą laikotarpį pareiškėja kartą, 2006 m. sausio mėn., buvo dviem savaitėms paguldyta į Vilniaus universitetinės ligoninės Neurologijos skyrių, kur jai diagnozuotas reversinis išeminis neurologinis deficitas vertebrobaziliariniame baseine. Pareiškėja laikinojo nedarbingumo atostogose dar buvo 2006 m. gruodžio mėn. ir keletą mėnesių 2007 m.

24. Kol pareiškėja buvo laikinojo nedarbingumo atostogose, 2005 m. lapkričio 21 d. Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija prie Švedijos ambasados Vilniuje surengė protestą dėl pareiškėjos atleidimo. Protestas buvo nušviestas Švedijos žiniasklaidoje. Kaip nurodė vienas iš buvusių pareiškėjos bendradarbių lietuvių ambasadoje, K. M. P., ambasados vietiniai darbuotojai proteste nedalyvavo, bijodami, kad tai neturėtų neigiamų padarinių.

25. 2005 m. lapkričio 23 d. Švedijos ambasada pareiškėjos namų adresu išsiuntė sprendimą skirti pareiškėjai drausminę nuobaudą – atleidimą iš darbo

už šiurkštų darbo pareigų pažeidimą. Ambasadorė teigė, kad 2005 m. lapkričio 4 ir 9 d. ji buvo informuota, kad pareiškėja savo bendradarbį T. S. apkaltino emociniu nestabilumu, keletą kartų pažeidė ambasados saugumo taisykles atverdama pirmojo aukšto langą, kuris buvo be grotų, ir kad ji ambasadoje surengė privatų susirinkimą, taip darbo laiką panaudodama netinkamai.

26. Rašytiniuose atsakymuose 2005 m. gruodžio 5 ir 8 d. pareiškėja nurodė, kad per darbuotojų susirinkimą ambasadoje ji išties T. S. pavadino emociškai nestabiliu dėl to, kad jis anksčiau ją buvo aprėkęs ir niekada neatsiprašė. Pareiškėja taip pat teigė, kad ambasados darbuotojai niekada nepasirašė po jokiomis saugos ar saugumo taisyklėmis. Galiausiai ambasadorės paminėtas susirinkimas buvo susijęs su valymo paslaugų įmonės pasamdymu ir kad tokiai praktikai pradžia buvo davę darbuotojai švedai ir ji buvo nuolat taikoma ankstesniais metais. Pareiškėja pažymėjo, kad ji niekada nebuvo iš anksto įspėta apie kaltinimus jai ir kad tai tebuvo pretekstas ja atsikratyti dėl jos veiklos profesinėje sąjungoje.

27. 2005 m. gruodžio 20 d. ambasada pareiškėjai į namus atsiuntė raštą, informuodama, kad ambasada iš Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos gavo patvirtinimą apie pareiškėjos laikinojo nedarbingumo atostogas, kuriame patvirtinta, kad pareiškėja sirgo iki gruodžio 3 d. Pareiškėjos buvo paprašyta ne vėliau kaip gruodžio 30 d. pateikti pratęstą ar naują gydytojo pažymą, taip pat nurodyti, per kiek laiko ji planuoja pasveikti.

28. 2005 m. gruodžio 30 d. Švedijos ambasada pareiškėją atleido iš pareigų nuo 2006 m. sausio 2 d. Įsakyme remtasi LR darbo kodekso 136 straipsnio 3 dalies 2 punktu, pagal kurį darbdaviui suteikiama teisė nutraukti darbo sutartį su darbuotoju be įspėjimo, jei jis šiurkščiai pažeidė darbo pareigas. Taikydama šią nuobaudą pareiškėjai, ambasada rėmėsi savo 2005 m. lapkričio 23 d. sprendimu (žr. šio sprendimo 25 punktą). Ambasada taip pat nurodė, kad 2005 m. gruodžio 5 d. ji iš pareiškėjos gavo iki gruodžio 3 d. galiojusį nedarbingumo pažymėjimą, bet vėliau jokių medicininių pažymų nepateikta, nors to ir buvo raštu pareikalauta. Remiantis pareiškėjos pateikta įvykių versija ir rašytiniais jos buvusio bendradarbio D. K. liudijimais, 2005 m. lapkričio ir gruodžio mėnesiais ji Švedijos ambasadą nuolat informuodavo apie savo ligą, o jos vyras ambasadai asmeniškai pristatydavo nedarbingumo pažymėjimus. Ambasados vidaus dokumentuose užfiksuota, kad 2006 m. sausio 5 d. pareiškėjos vyras ambasadai pristatė nedarbingumo pažymėjimą už laikotarpį iki 2006 m. sausio 2 d.

29. Apie pareiškėjos atleidimą vėliau buvo paskelbta Tarptautinės laisvųjų profesinių sąjungų konfederacijos interneto svetainėje, kaip apie vieną iš netinkamo elgesio atvejų 2005 m. Pranešime nurodyta:

„Per interviu Švedijos radijui [ambasadorė] paaiškino, kad S. Naku buvo atleista už netinkamą darbo pareigų atlikimą, bet plačiau to nekommentavo. Vis dėlto, prieš ambasadorei užimant šias pareigas, per 14 metų tarnybos pareiškėja nebuvo gavusi jokių nusiskundimų dėl savo darbo. Laikraščiui „Baltic Times“ [ambasadorė] paaiškino

<...>, kad ambasada, kaip diplomatinė nuosavybė, neprivalo laikytis Lietuvos darbo teisės aktų, kad iš profesinių sąjungų gautų raštų tonas buvo nemandagus ir kad diplomatinėje atstovybėje kolektyvinės sutartys negalimos.“

B. Teismo procesai Lietuvoje dėl pareiškėjos gražinimo į darbą ir patirtos žalos

30. Tvirtindama, kad buvo atleista neteisėtai, pareiškėja Vilniaus apygardos teisme iškėlė bylą prieš Švedijos ambasadą. Ji teigė, kad per pastaruosius septynerius metus buvo ambasados kultūros ir informacijos projektų vadovė ir prašė gražinti ją į ankstesnes pareigas. Be to, ji prašė priteisti turtinę ir neturtinę žalą. Pareiškėja tvirtino, kad iš darbo ji buvo atleista laikinojo nedarbingumo atostogų metu, o tai yra akivaizdus Lietuvos teisės pažeidimas (žr. šio sprendimo 48 punktą). Be to, prieštaraudama ambasadai, ji neigė kaltinimus šiurkščiais darbo drausmės pažeidimais, kuriais remiantis ji buvo atleista. Galiausiai pareiškėja pažymėjo, kad savavališkas atleidimas iš darbo sumenkino jos reputaciją, labai pakenkė jos sveikatai. Pareiškėjos teigimu, ji buvo sužlugdyta ir psichologiškai, ir fiziškai.

31. 2006 m. gegužės 19 d. Švedijos Karalystė pareikalavo jai taikyti imunitetą Lietuvos teismų jurisdikcijos atžvilgiu:

„Atsakymas į Sniegės Naku civilinį ieškinį

Atsiliepdama į 2006 m. kovo 6 d. Teismo raštą (pranešimą) apie civilinę bylą Nr. 2-1479/41/06, Švedijos vyriausybė reikalauja ieškovės pateiktą ieškinį atmesti, remiantis pripažinta Lietuvos Respublikos teismų praktika (*V. Stukonis prieš JAV ambasadą* ir *A. Cudak (Senkevič) prieš Lenkijos Respublikos ambasadą*).

Ambasadorė

[M. K.]“

32. 2006 m. birželio 5 d. sprendimu Vilniaus apygardos teismas patenkino ambasados prašymą nenagrinėti pareiškėjos skundo iš esmės, nes ambasada pasinaudojo diplomatinium imunitetu. Teismas nurodė:

„Šiuolaikinė tarptautinė teisė ir tarptautinės teisės doktrina pripažįsta riboto imuniteto doktriną, suteikiančią imunitetą nuo užsienio valstybės teismų jurisdikcijos tik valstybės veiklai viešosios teisės srityje, eliminuojant galimybę remtis imunitetu privatinės teisės srityje, nesusijusioje su suverenumo vykdymu. Todėl, siekiant išsiaiškinti, ar nagrinėjamoje byloje atsakovas turi teisę remtis valstybės imunitetu, būtina išsiaiškinti ieškovę ir atsakovą siejusių santykių pobūdį, nes tai lemia, koks imunitetas – absoliutus ar ribotas – bus taikomas valstybei. Ieškovė dirbo Švedijos Karalystės ambasadoje kultūros ir informacijos projektų vadove. Nors tarp ieškovės ir atsakovo buvo sudaryta darbo sutartis, pati ieškovės pareigybė suponuoja tai, kad tarp šalių susiklostė ne darbo (privatiniai), o valstybės tarnybos pobūdžio (viešieji) teisiniai santykiai, reguliuojami viešosios teisės, kadangi ieškovės funkcijos buvo susijusios su Švedijos Karalystės suvereniteto įgyvendinimu. Ambasada, kaip užsienio valstybės diplomatinės tarnybos institucija, atstovauja užsienio valstybei, palaiko tarpvalstybinius santykius, įgyvendina užsienio politikos tikslus, gina jos piliečių bei

kitų asmenų teises bei teisėtus interesus. Todėl tokio pobūdžio darbas, kokį atliko ieškovė, pagal Lietuvos teismų praktiką priskirtinas santykiams, patenkantiems į viešosios teisės reglamentavimo sritį (Aukščiausiojo Teismo sprendimai civilinėse bylose *V. Stukonis prieš JAV ambasadą ir A. Cudak (Senkevič) prieš Lenkijos Respublikos ambasadą*) Teismo galimybė apginti ieškovės pažeistas teises viešosios teisės srityje, kai atsakovas yra užsienio valstybė, priklauso nuo to, ar užsienio valstybė reikalaus jos atžvilgiu taikyti valstybės imuniteto doktriną. Nagrinėjamu atveju Švedijos Karalystės ambasada tokį prašymą pateikė 2006 m. gegužės 19 d., remdamasi Lietuvos precedentine teise. Todėl byla turi būti nutraukta.“

33. Pareiškėja ši sprendimą apskundė, tvirtindama kad žemesnės instancijos teismo išvada dėl valstybės imuniteto taikymo buvo paviršutiniška ir pagrįsta tik Švedijos ambasadų reikalavimu, o pareiškėjos darbas ambasadoje buvo visai nesusijęs su Švedijos Karalystės valstybės suverenumo vykdymu. Ieškovė pabrėžė, kad jos pareigybė – kultūros ir informacijos projektų vadovė – nepatvirtina fakto, kad tarp jos ir ambasadų susiklostė valstybės tarnybos pobūdžio santykiai. Ji pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas neišnagrinėjo jos funkcijų apimties. Ji taip pat rėmėsi 1972 m. Europos konvencija dėl valstybės imuniteto (žr. šio sprendimo 54 punktą). Nors nei Lietuva, nei Švedija prie minėtos konvencijos nebuvo prisijungusios, ji buvo reikšminga palyginimo tikslais. Šiuo atžvilgiu pareiškėja pažymėjo, kad valstybė negali reikalauti valstybės imuniteto privatinės teisės srityje, ypač jei ginčas kilo dėl darbo sutarties tarp valstybės ir asmens, kai darbas pagal šią sutartį turėjo būti atliktas minėto asmens valstybės teritorijoje. Būtent toks buvo pareiškėjos atvejis, nes ji su Švedijos ambasada buvo pasirašiusi darbo sutartį, reglamentuojamą Lietuvos darbo kodekso.

34. 2007 m. rugsėjo 7 d. rašytinio proceso tvarka Apeliacinis teismas patvirtino žemesnės instancijos teismo sprendimą, konstatavęs:

„Teisėjų kolegija sutinka su pirmosios instancijos teismo teisine argumentacija, jog užsienio valstybė turi teisę pasinaudoti valstybės imunitetu nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos (1961 m. Vienos konvencija „Dėl tarptautinių santykių“). Tarptautinė teisė ir tarptautinės teisės doktrina pripažįsta riboto imuniteto doktriną, suteikiant imunitetą nuo užsienio valstybės teismų jurisdikcijos tik valstybės veiklai viešosios teisės reguliuojamojoje srityje, eliminuojant imuniteto galimumą valstybės veiklai privatinės teisės reguliuojamojoje srityje, nesusijusioje su suverenumo vykdymu. Nustatant, ar ginčas kilo iš santykių, kuriems galioja absoliutus valstybės imunitetas, ar iš santykių, kuriuose valstybė neturi imuniteto, būtina išsiaiškinti ginčo santykių pobūdį. Ieškovė nurodė, kad tarp jos ir Švedijos Karalystės ambasadų buvo sudaryta darbo sutartis, todėl šiuo atveju svarbu nustatyti, ar tarp ieškovės ir Švedijos Karalystės ambasadų susiklostė darbo teisiniai santykiai ar valstybės tarnybos santykiai. Iš bylos duomenų matyti, kad ieškovė S. N. Švedijos Karalystės ambasadoje dirbo kultūros ir informacijos projektų vadove. Teisėjų kolegija sprendžia, kad nors tarp šalių buvo sudaryta darbo sutartis, tačiau pagal pačios pareigybės pavadinimą ieškovei priskirtos pareigos tam tikru aspektu padėjo Švedijos Karalystei įgyvendinti savo suverenias funkcijas, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad tarp šalių susiklostė ne darbo (privatiniai), o valstybės tarnybos pobūdžio (viešieji) teisiniai santykiai, reguliuojami viešosios teisės. Nors atskirajame skunde ieškovė nurodo, kad

jos darbo funkcijos nebuvo susijusios su Švedijos Karalystės suvereniteto įgyvendinimu, tačiau tai patvirtinančių įrodymų teismui nepateikė.

Atsižvelgiant į tai, kad Švedijos Karalystės ambasada teismui pateikė pranešimą, kuriame nurodyta, jog Švedijos Karalystės Vyriausybė nusprendė neduoti sutikimo būti atsakovu teismo procese, susijusiame su ieškovės ieškiniu, teisėjų kolegija daro išvadą, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, jog neturi jurisdikcijos šioje byloje. Apeliančės atskirajame skunde nurodyti argumentai šios teismo išvados nepaneigia.

Pažymėtina, jog valstybės imuniteto taikymas Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijos atžvilgiu neužkerta teisės ieškovei pareikšti analogišką ieškinį Švedijos Karalystės teisme.“

35. Pareiškėja pateikė kasacinį skundą, kurį parengė advokatas. Ji tvirtino, kad buvo pažeista jos teisė kreiptis į teismą, nes žemesnės instancijos teismai valstybės imuniteto principą taikė remdamiesi vien jos pareigybės pavadinimu ir konstatavo, kad jos darbas buvo susijęs su Švedijos Karalystės suverenitetu, plačiau neišnagrinėję jos ir darbdavio santykių bei jos funkcijų pobūdžio ir apimties. Jei užsienio valstybė nesutinka, kad jei iškelta byla būtų nagrinėjama kitos valstybės teisme, turi būti pateikti tinkami argumentai bei įrodymai. Tačiau iš žemesnės instancijos teismų nutarčių neaišku, kuo remdamasi Švedijos Karalystė reikalavo taikyti valstybės imunitetą ir kodėl Lietuvos teismams pakako vien šio reikalavimo. Pareiškėja pakartojo, kad ją ir Švedijos ambasadą siejo privataus pobūdžio darbo santykiai, pagrįsti pagal Lietuvos darbo kodeksą sudaryta darbo sutartimi.

36. Pareiškėja taip pat paprašė Aukščiausiojo Teismo kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo ir išaiškinti 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo. Pareiškėjos nuomone, Vilniaus apygardos teismas ir Apeliacinis teismas savo nutartyse neatsižvelgė į minėto reglamento preambulės 13 punktą bei reglamento 19 straipsnį (žr. šio sprendimo 61 punktą).

37. 2007 m. balandžio 6 d. nutartimi Aukščiausiasis Teismas atmetė pareiškėjos kasacinį skundą. Jis pažymėjo, kad Lietuva nėra ratifikavusi 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl valstybės imuniteto. Todėl Konvencijos nuostatos, taip pat ir 11 straipsnis, tėra rekomendacinio pobūdžio (žr. šio sprendimo 59 ir 60 punktus).

38. Dėl valstybės imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į žemesnės instancijos teismų išvadą, kad „jau iš ieškovės pareigybės pavadinimo (kultūros ir informacijos projektų vadovė) galima daryti išvadą, jog jai skirtos pareigos tam tikru aspektu padėjo Švedijos Karalystei įgyvendinti suverenias funkcijas, taigi šalis siejo ne privatinės teisės reglamentuojami darbo teisiniai santykiai, o viešosios teisės reglamentuojami viešosios tarnybos teisiniai santykiai, t. y. santykiai, kuriuose valstybė gali remtis imuniteto doktrina.“

Be to, Aukščiausiasis Teismas konstatavo:

„<...> Kartu teisėjų kolegija pažymi, kad tarptautinėje praktikoje nėra vieningos nuostatos dėl to, kurie asmenys, dirbantys užsienio valstybės diplomatinėje atstovybėje, vykdo atstovaujamosios valstybės viešosios valdžios funkcijas, taigi yra atstovaujamos valstybės viešojoje tarnyboje, o kurių veikla nesusijusi su atitinkamos valstybės funkcijų vykdymu, taigi priskiriama privatinės teisės reglamentuojamai sričiai. Kadangi šiuo klausimu nėra įpareigojančių tarptautinės teisės normų, tai, kokius diplomatinėje atstovybėje dirbančius asmenis pripažinti esančiais [užsienio valstybės] viešojoje tarnyboje, sprendžia kiekviena valstybė. Iš kol kas dar negausios Lietuvos Respublikos teismų praktikos matyti, kad pripažįstama, jog visi užsienio valstybės diplomatinėje atstovybėje dirbantys asmenys, t. y. ir diplomatinės atstovybės administracinio ir techninio personalo bei aptarnaujančiojo personalo nariai, vienaip ar kitaip prisideda prie diplomatinės atstovybės įgyvendinamų atstovaujamosios valstybės suverenių teisių, viešosios valdžios funkcijų vykdymo, todėl jie laikomi [dirbančiais] tos valstybės viešojoje tarnyboje. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2001 m. birželio 25 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje *A. Č. (S.) prieš Lenkijos Respublikos ambasadą*, <...> konstatavo, kad ieškovė, dirbusi Lenkijos Respublikos ambasadoje korespondente-telefoniste, t. y. techninį darbą, padėjo Lenkijai įgyvendinti suverenas teises, taigi ją su Lenkijos Respublikos ambasada siejo viešosios tarnybos teisiniai santykiai.

Teisėjų kolegija konstatuoja, kad nagrinėjamu atveju, įvertinant tai, kad ieškovė dirbo Švedijos Karalystės ambasadoje kultūros ir informacijos projektų vadove, t. y. buvo administracinio–techninio diplomatinės atstovybės personalo narė, žemesniųjų instancijų teismai pagrįstai nusprendė, jog ją ir Švedijos Karalystės ambasadą siejo viešosios teisės reglamentuojami, t. y. viešosios tarnybos, teisiniai santykiai. Pažymėtina ir tai, kad tarp 1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinėjų santykių 3 straipsnyje įvardytų diplomatinės atstovybės funkcijų, *inter alia*, nurodyta ir informacijos apie sąlygas bei įvykius priimančioje valstybėje rinkimas, draugiškų kultūrinių ryšių plėtojimas. Taigi akivaizdu, kad [pareiškėja], būdama Švedijos Karalystės ambasados kultūros ir informacijos projektų vadovė, padėjo Švedijos Karalystės ambasadai vykdyti atstovaujamosios valstybės funkcijas priimančioje valstybėje. Tai taip pat patvirtina, kad ieškovę ir Švedijos Karalystę siejo viešosios tarnybos teisiniai santykiai.

Teisėjų kolegija atmeta [pareiškėjos] argumentus, kad tai, jog atsakovas, tiek priimdamas ją į darbą, tiek ją atleisdamas, vadovavosi Lietuvos Respublikos DK, rodo, kad šalis siejo darbo, o ne valstybės tarnybos teisiniai santykiai. Vien tai, kad šalis tarpusavio teisinius santykius įformino darbo sutartimi ir [šiems santykiams] taikytina teise nurodė Lietuvos teisę, nėra pagrindas konstatuoti, jog šalis siejo darbo, o ne viešosios tarnybos teisiniai santykiai, nes, minėta, visi diplomatinės atstovybės personalo nariai, dirbantys atstovybėje, yra laikomi esančiais [atstovaujamos] valstybės viešojoje tarnyboje, nepaisant su jais sudarytų sutarčių pobūdžio.

[Pareiškėja] taip pat nepagrįstai remiasi Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme pateikta valstybės tarnautojo sąvoka, nes pagal visuotinai pripažįstamą principą valstybės ir jos institucijų, taigi iš šių institucijų tarnautojų, teisinis statusas nustatomas pagal tos valstybės, o ne pagal užsienio teisę. Šiuo atveju sprendžiama ne dėl [pareiškėja] ir Lietuvos valstybės institucijų siejusių santykių, o dėl [pareiškėja] ir Švedijos Karalystės institucijų siejusių santykių pobūdžio.

Kasaciniame skunde [pareiškėja taip pat teigia], kad užsienio valstybės nesutikimas su bylos nagrinėjimu kitos valstybės teisme turi būti argumentuotas ir pagrįstas įrodymais, tačiau iš apskųstų teismų nutarčių [pareiškėjai] neaišku, kuo remdamasi Švedijos Karalystės Vyriausybė reikalavo taikyti valstybės imunitetą ir kodėl teismams pakako vien ambasados pateikto rašto.

Teisėjų kolegija pažymi, kad iš Švedijos Karalystės ambasados pateikto ir Švedijos Karalystės ambasados Lietuvoje ambasadorės pasirašyto teismui adresuoto rašto yra aišku, kad Švedijos Karalystė reikalauja taikyti [pareiškėjos] byloje valstybės imuniteto doktriną. Dėl to, teismams nustačius, kad nagrinėjamu atveju šalių ginčas kilo iš viešosios teisės reglamentuojamų teisinių santykių, kuriuose Švedijos Karalystės ambasada gali remtis valstybės imuniteto doktrina, nurodytas reikalavimas yra pakankamas pagrindas konstatuoti, kad Lietuvos teismai neturi jurisdikcijos spręsti šį šalių ginčą.“

39. Aukščiausiasis Teismas atmetė ir pareiškėjos prašymą kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Aukščiausiasis Teismas būtų privalėjęs prašyti prejudicinio sprendimo tik tada, jeigu nacionalinis teismas būtų nustatęs, jog ginčo šalis siejo privatinės teisės normų reglamentuojami darbo teisiniai santykiai, kuriuose Švedijos Karalystės ambasada negali remtis imunitetu. Nagrinėjamu atveju nustačius, kad pareiškėja ir atsakovą – Švedijos Karalystės ambasadą – siejo viešosios teisės reguliuojami viešosios tarnybos teisiniai santykiai, kuriuose valstybė ar jos institucija gali reikalauti imuniteto nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos, nėra pagrindo taikyti Reglamento Nr. 44/2001 nuostatų. Galiausiai Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad prejudicinio sprendimo prireikia tik tada, kai nacionaliniam teismui iškyla Europos Sąjungos teisės aktų teisingo taikymo klausimas, o šioje byloje to nebuvo.

II. BYLAI REIKŠMINGA LIETUVOS TEISĖ IR PRAKTIKA

A. Teisė kreiptis į teismą ir valstybės imunitetas

40. Lietuvos Konstitucijos 30 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno asmens teisė kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynimo (30 straipsnis).

41. Lietuvoje nėra specialaus įstatymo, reglamentuojančio valstybės imuniteto klausimą. Teismai paprastai šį klausimą sprendžia kiekvienos konkrečios bylos atveju, atsižvelgdami į įvairių dvišalių ir daugiašalių sutarčių nuostatas (taip pat žr. *Cudak v. Lithuania* [GC], no. 15869/02, §§ 19–22, ECHR 2010).

B. Procesas nacionaliniuose teismuose po Teismo sprendimo byloje *Cudak*

42. Teismui priėmus sprendimą byloje *Cudak* (cituota pirmiau), A. Cudak Lietuvos teismų paprašė atnaujinti procesą dėl jos neteisėto atleidimo iš Lenkijos ambasados. 2010 m. rugsėjo 16 d. sprendimu Aukščiausiasis Teismas atnaujino civilinį procesą ir grąžino bylą Vilniaus apygardos teismui nagrinėti iš naujo.

43. 2001 m. vasario mėn. A. Cudak pateikė patikslintą civilinį ieškinį, prašydama: 1) pripažinti jos atleidimą iš darbo Lenkijos ambasadoje 1999 m.

lapkričio 22 d. neteisėtu ir gražinti ją į ankstesnes korespondentės-telefonistės pareigas; 2) priteisti jai atlyginimą už priverstinę pravaikštą, kai ji negalėjo dirbti Lenkijos ambasadoje nuo atleidimo dienos iki 2011 m. sausio 31 d., t. y. 257 000 LTL, ir palūkanas už šią sumą; 3) priteisti jai bylinėjimosi išlaidas.

44. 2011 m. gegužės 13 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismas jos civilinį ieškinį atmetė. Jis konstatavo, kad ieškovė neįrodė, jog buvo atleista dėl priežasčių, susijusių su seksualiniu priekabiavimu.

45. 2011 m. lapkričio 11 d. Apeliacinis teismas minėtą nutartį panaikino ir iš dalies patenkino ieškinį, pripažinęs, kad ieškovė buvo atleista neteisėtai. Vis dėlto Apeliacinis teismas nustatė, kad pirminiame 1999 m. gruodžio 9 d. ieškinyje ieškovė teismo neprašė jos gražinti į ankstesnes pareigas Lenkijos ambasadoje, nes darbo sąlygos ten buvo nepalankios, o prašė priteisti jai kompensaciją. Remiantis Darbo kodekso 42 straipsnio 3 dalimi, reikalaujama suma buvo lygi 12 mėnesių atlyginimui. Tačiau patikslintame ieškinyje, pateiktame 2011 m. vasario mėn., ieškovė pakeitė savo reikalavimus ir jau prašė gražinti ją į darbą, remiantis Darbo kodekso 42 straipsnio 1 ir 2 dalimis, taip pat priteisti kompensaciją už visą priverstinės pravaikštos laikotarpį.

46. Tada Apeliacinis teismas pažymėjo, kad nuo jos atleidimo iš Lenkijos ambasados buvo praėję 12 metų. Todėl natūralu, kad darbo funkcijos ir personalo struktūra ambasadoje buvo pakitusi. Be to, ambasadoje nebuvo laisvų darbo vietų, į kurias ieškovė būtų galėjusi pretenduoti. Dėl šių priežasčių Apeliacinis teismas nusprendė, jog derėtų ieškovę ne gražinti į darbą, o priteisti jai maždaug 23 000 LTL kompensaciją, atitinkančią 12 mėnesių atlyginimą Lenkijos ambasadoje, taip pat bylinėjimosi Lietuvoje išlaidas.

47. 2012 m. birželio 26 d. Aukščiausiasis Teismas žemesnės instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą.

C. Darbo kodeksas

48. Darbo kodekse, kuriame reglamentuojami dėl darbo sutarčių kylantys ginčai, nurodyta, kad įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, darbdaviai, darbuotojai ir jų atstovai turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų. Draudžiama piktnaudžiauti savo teisėmis. Draudžiama kliudyti darbuotojams jungtis į profesines sąjungas ir trukdyti jų teisėtai veiklai (35 straipsnis). Draudžiama įspėti apie darbo sutarties nutraukimą ir atleisti iš darbo darbuotoją laikinojo nedarbingumo laikotarpiu (131 straipsnio 1 dalis). Darbuotojams, tapusiems laikinai nedarbingiems dėl ligos, darbo vieta ir pareigos paliekamos, jeigu jie dėl laikinojo nedarbingumo neatvyksta į darbą ne daugiau kaip 120 dienų iš eilės arba ne daugiau kaip 140 dienų per paskutinius 12 mėnesių (133 straipsnio 2 dalis). Darbdavys gali nutraukti darbo sutartį be įspėjimo darbuotojui, jei darbuotojas šiurkščiai

pažeidžia darbo pareigas (136 straipsnio 3 dalies 2 punktas). Šiurkštus darbo pareigų pažeidimas yra darbo drausmės pažeidimas, kuriuo šiurkščiai pažeidžiamos tiesiogiai darbuotojo darbą reglamentuojančių įstatymų ir kitų norminių teisės aktų nuostatos arba kitaip šiurkščiai nusižengiama darbo pareigoms ar nustatyta darbo tvarka. Šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu laikomas ir neleistinas elgesys su lankytojais ar interesantais arba kiti veiksmai, tiesiogiai pažeidžiantys žmonių konstitucines teises (235 straipsnis).

49. Jeigu darbuotojas buvo atleistas iš darbo be teisėto pagrindo ar pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką, teismas grąžina jį į pirmesnę darbą ir priteisia jam vidutinį darbo užmokestį už visą priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo dienos iki teismo sprendimo įvykdymo dienos (297 straipsnio 3 dalis). Tačiau jeigu teismas nustato, kad darbuotojas į pirmesnę darbą negali būti grąžinamas dėl ekonominių, technologinių, organizacinių ar panašių priežasčių arba dėl to, kad jam gali būti sudarytos nepalankios sąlygos dirbti, tai priima sprendimą pripažinti darbo sutarties nutraukimą neteisėtu ir priteisia darbuotojui išeitinę išmoką ir vidutinį darbo užmokestį už priverstinės pravaikštos laiką nuo atleidimo iš darbo iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos (297 straipsnio 4 dalis). Išeitinė išmoka mokama atsižvelgiant į to darbuotojo nepertraukiamąjį stažą toje darbovietėje. Jei darbuotojas, kaip šiuo atveju pareiškėja, konkrečioje darbovietėje išdirbo 120–240 mėnesių, išeitinė išmoka yra 5 mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio (140 straipsnio 1 dalies 5 punktas).

50. Nusistovėjusi Aukščiausiojo Teismo praktika dėl Darbo kodekso 297 straipsnio 3 ir 4 dalių išaiškinimo ir taikymo yra apibendrinta jo 2010 m. kovo 30 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2010. Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad atleidimą pripažinus neteisėtu, bylą nagrinėjantis teismas turi išsiaiškinti, ar yra nepalankių sąlygų, dėl kurių darbuotojas negali būti grąžintas į pirmesnę darbą. Ar yra nepalankių sąlygų teismas turi išsiaiškinti savo iniciatyva, neatsižvelgdamas į tai, ar darbuotojas šiuo pagrindu rėmėsi savo ieškinyje. Be to, teismas pareiškėjo ieškiniu neprivalo vadovautis. Darbo kodekso 297 straipsnio 3 ir 4 dalyse nustatyti alternatyvūs darbuotojo teisių apsaugos ir socialinio teisingumo užtikrinimo būdai. Todėl, nustatęs, kad darbuotojas negali būti grąžintas į pirmesnę darbą dėl nepalankių sąlygų, teismas turi taikyti Darbo kodekso 297 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą darbuotojo pažeistų teisių gynimo būdą. Jei nepalankių sąlygų nenustatyta, teismas turi taikyti 297 straipsnio 3 dalį.

D. Civilinio proceso kodeksas

51. Bylai reikšmingu metu Civilinio proceso kodekso 135 straipsnio 1 dalies 2 ir 4 punktuose buvo nustatyta, kad civiliniame ieškinyje turi būti aprašytos aplinkybės, kuriomis ieškovas grindžia savo reikalavimą (faktinis ieškinio pagrindas), taip pat ieškovo reikalavimas (ieškinio dalykas). Pakeisti

ieškinio dalyką arba ieškinio pagrindą ieškovas turi teisę iki nutarties skirti bylą nagrinėti teismo posėdyje priėmimo, taip pat vėliau, jei atsakovas ir teismas neprieštaruja (141 straipsnio 1 dalis).

III. BYLAI REIKŠMINGA ŠVEDIJOS TEISĖ

52. Švedijos Karalystės viešosios tarnybos įstatyme (1994:260) nurodyta, kad įstatymas taikytinas Švedijos parlamento ir jo institucijų darbuotojams, taip pat vyriausybės žinioje esančių institucijų darbuotojams. Įstatymo 3 skirsnyje aiškiai nurodyta, kad jis netaikytinas Švedijos valstybės užsienyje pasamdytiems vietiniams darbuotojams, kurie nėra Švedijos piliečiai. Tokių darbuotojų teisiniai darbo santykiai paprastai reglamentuojami sutartimis.

IV. BYLAI REIKŠMINGA TARPTAUTINĖ TEISĖ IR PRAKTIKA

A. 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių

53. 1992 m. vasario 14 d. Lietuvoje įsigaliojusios 1961 m. Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių 1 straipsnyje nustatyta:

1 straipsnis

„Šioje Konvencijoje vartojamų sąvokų reikšmė:

- a) „atstovybės vadovas“ yra asmuo, kurį atstovaujamoji valstybė įgaliojo vadovauti diplomatinės atstovybės darbui;
- b) „atstovybės nariai“ yra atstovybės vadovas ir atstovybės personalo nariai;
- c) „atstovybės personalo nariai“ yra atstovybėje dirbantys diplomatinio personalo, administracinio ir techninio personalo bei aptarnaujančiojo personalo nariai;
- d) „diplomatinio personalo nariai“ yra atstovybės personalo nariai, turintys diplomatinį rangą;
- e) „diplomatas“ yra atstovybės vadovas arba atstovybės diplomatinio personalo narys;
- f) „administracinio ir techninio personalo nariai“ yra atstovybės personalo nariai, dirbantys administracinį ir techninį darbą atstovybėje;

<...>“.

3 straipsnis

„1. Diplomatinės atstovybės funkcijos, *inter alia*, yra šios:

- a) atstovavimas atstovaujamajai valstybei priimančiojoje valstybėje; <...>
- d) informacijos apie sąlygas bei įvykius priimančiojoje valstybėje rinkimas teisėtomis priemonėmis ir šios informacijos perdavimas atstovaujamosios valstybės vyriausybei;
- e) draugiškų santykių tarp atstovaujamosios ir priimančiosios valstybių skatinimas bei jų ekonominių, kultūrinių ir mokslinių ryšių plėtojimas.

2. Jokia šios Konvencijos nuostata negali būti aiškinama, kaip trukdanti diplomatinėms atstovybėms vykdyti konsulinės funkcijas.“

38 straipsnis

„1. Be papildomų privilegijų ir imunitetų, kuriuos gali suteikti priimančioji valstybė, diplomatas, kuris yra priimančiosios valstybės pilietis arba nuolatinis gyventojas, naudojasi tik imunitetu nuo jurisdikcijos ir neliečiamybe už veiksmus, atliktus vykdant savo funkcijas.

2. Kiti atstovybės personalo nariai ir namų darbininkai, kurie yra priimančiosios valstybės piliečiai arba nuolatiniai gyventojai, naudojasi privilegijomis ir imunitetais tiek, kiek leidžia priimančioji valstybė. Tačiau šiems asmenims priimančioji valstybė turi vykdyti savo jurisdikciją taip, kad be priežasties netrukdytų vykdyti atstovybės funkcijas.“

B. 1972 m. Europos konvencija dėl valstybės imuniteto

54. Bylai reikšmingos 1972 m. Europos Konvencijos dėl valstybės imuniteto („Bazelio konvencijos“) nuostatos:

4 straipsnis

„1. Susitariančioji valstybė negali reikalauti imuniteto nuo kitos susitariančiosios valstybės teismo jurisdikcijos, jeigu ginčas kilo iš valstybės įsipareigojimo, kuris pagal sutartį turi būti įvykdytas teismo vietos valstybėje.

2. 1 dalis netaikoma tais atvejais, kai:

- a) sutartis buvo sudaryta tarp valstybių;
- b) sutarties šalys raštu susitarė kitaip;
- c) valstybė yra jos teritorijoje sudarytos sutarties šalis ir valstybės įsipareigojimas reglamentuojamas jos administracinės teisės nuostatomis.“

5 straipsnis

„1. Susitariančioji valstybė negali reikalauti imuniteto nuo kitos susitariančiosios valstybės teismo jurisdikcijos, jeigu ginčas kilo iš darbo sutarties tarp valstybės ir asmens, kai darbas turi būti atliktas teismo vietos valstybėje.

2. 1 dalis netaikoma tais atvejais, kai:

- a) bylos iškėlimo metu asmuo yra įdarbinančiosios valstybės pilietis;
- b) sutarties sudarymo metu asmuo nebuvo nei teismo vietos valstybės pilietis, nei nuolatinis tos valstybės gyventojas arba
- c) sutarties šalys yra raštu susitarusios kitaip, išskyrus atvejus, kai pagal teismo vietos valstybės įstatymus tos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėjamo dalyko atžvilgiu. <...>“

55. Konvencijos aiškinamajame rašte nurodyta, kad „darbo sutarčių su diplomatinėmis atstovybėmis ar konsulinėmis įstaigomis atveju taip pat reikia atsižvelgti į 32 straipsnį“. Šiame straipsnyje nustatyta:

32 straipsnis

„Šioje konvencijoje nėra nieko, kas įtakotų privilegijas ir imunitetą, susijusius su diplomatinėmis atstovybėmis ar konsulinėmis įstaigomis bei su jomis susijusių asmenų funkcijų įgyvendinimu“.

56. Nei Lietuva, nei Švedija nėra Bazelio konvencijos šalys. Vis dėlto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažino bendrą tarptautinės teisės principų ir ypač minėtos konvencijos svarbą nagrinėjant klausimus, susijusius su valstybės imunitetu (žr. *Cudak*, cituota pirmiau, § 17).

C. 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos

1. 1991 m. Konvencijos projektas ir Tarptautinės teisės komisijos komentaras

57. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijai buvo pavesta susisteminti ir palaiapsniui plėtoti tarptautinę teisę dėl valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos. Komisija parengė keletą projektų, kurie buvo pateikti valstybėms, ir paprašė pateikti pastabų. 2004 m. priimto teksto projektas buvo parengtas 1991 m. Bylai reikšmingoje teksto dalyje nustatyta:

11 straipsnis. Darbo sutartys

„1. Jeigu valstybės nesusitaria kitaip, valstybė negali remtis imunitetu nuo kitos valstybės teismo, kuris kitais atvejais būtų kompetentingas, jurisdikcijos tais atvejais, kai teismo nagrinėjimo dalykas yra susijęs su darbo sutartimi, sudaryta valstybės ir asmens dėl darbo, kuris yra ar bus visiškai ar iš dalies atliekamas kitos valstybės teritorijoje.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu:

a) darbuotojas buvo priimtas į darbą vykdyti konkrečias funkcijas, įgyvendinant valstybės valdžią;

b) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens įdarbinimas, darbo santykių pratęsimas ar grąžinimas į darbą;

c) darbo sutarties sudarymo metu darbuotojas nebuvo nei pilietis, nei nuolatinis teismo vietos valstybės gyventojas;

d) tuo metu, kai yra iškeliamą byla, darbuotojas yra įdarbinančiosios valstybės pilietis arba

e) įdarbinančioji valstybė ir darbuotojas yra raštu susitarę kitaip, išskyrus atvejus, kai viešosios politikos sumetimais teismo vietos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją teismo nagrinėjimo dalyko atžvilgiu.“

58. Tarptautinės teisės komisijos 1991 m. Konvencijos projekto komentare teigiama, kad 11 straipsnyje įtvirtintos taisyklės atitinka vis didesnio valstybių skaičiaus priimamuose įstatymuose ir sudaromose sutartyse stebimas tendencijas. Komisija taip pat konstatavo:

a) Išimties dėl „darbo sutarčių“ pobūdis ir taikymo sritis

„<...>

3) Kai yra dvi susijusios suverenos valstybės, dvi teisės sistemos tarpusavyje konkuruoja dėl jų atitinkamų įstatymų taikymo. Įdarbinančioji valstybė suinteresuota taikyti savo įstatymus, kai darbuotoją atrenka, priima į darbą ir skiria valstybė ar vienas iš jos organų, agentūrų ar įstaigų, įgyvendindami valstybės valdžios funkcijas. Be to, atrodo, galima pagrįstai teigti, jog vykdydama savo personalo ar vyriausybės darbuotojų drausminę priežiūrą, įdarbinančioji valstybė turi viršesnę interesą užtikrinti savo vidaus taisyklių laikymąsi bei pirmumo teisę skiriant ir atleidžiant darbuotojus vienašališkais valstybės sprendimais.

4) Kita vertus, teismo valstybė, atrodytų, turi išimtinę jurisdikciją, o galbūt, išties, ir viršesnę interesą įgyvendinant valstybės viešąją politiką dėl vietiniams darbuotojams suteikiamos apsaugos. Klausimai, susiję su sveikatos draudimu, tam tikrų rūšių rizikos draudimu, minimaliu darbo užmokesčiu, teise į poilsį ir pramoginę veiklą, mokamas atostogas, kompensaciją nutraukus darbo sutartį ir pan. teismo valstybei yra itin svarbūs, ypač jei darbuotojai buvo priimti atlikti darbą toje valstybėje arba priėmimo į darbą momentu buvo jos piliečiai arba joje buvo jų įprastinė ar nuolatinė gyvenamoji vieta. Priešingu atveju teismo valstybė gali neturėti tokio rimto pagrindo remtis viršesniu ar svarbesniu interesu įgyvendinti jurisdikciją. Jurisdikcijos pagrindas akivaizdžiai ir neabejotinai yra darbo sutarčių ir teismo valstybės teritorinio ryšio artumas, t. y. darbo atlikimas teismo valstybėje, taip pat darbuotojų pilietybė ir įprastinė gyvenamoji vieta. Iš tikrųjų, vietiniams darbuotojams, dirbantiems, pavyzdžiui, užsienio ambasadoje, vienintelė reali galimybė pateikti ieškinį būtų tai padaryti teismo valstybės teisme. Šiuo atžvilgiu 11 straipsniu suteikiama svarbi jų teisių apsaugos garantija. Šis straipsnis taikomas ir nuolatiniam darbuotojams, ir trumpalaikiams nepriklausomiems rangovams.“

b) Taisyklė dėl imuniteto negaliojimo

„5) Todėl 11 straipsniu bandoma išlaikyti trapią pusiausvyrą tarp konkuruojančių įdarbinančiosios valstybės interesų taikyti savo teisę ir viršesnių teismo valstybės interesų taikyti savo darbo teisę ir tam tikrais išimtiniais atvejais išsaugoti išimtinę jurisdikciją ginčo dalyko atžvilgiu.

6) Todėl 1 dalimi siekiama nustatyti taisyklę dėl imuniteto negaliojimo. Pagal jos formuluotę teismo valstybės kompetentingo teismo įgyvendinamos jurisdikcijos pagrindas nustatomas pagal vietą, kur atliekamas darbas pagal darbo sutartį teismo valstybės teritorijoje. <...>“

c) Aplinkybės, suteikiančios pagrindą taikyti valstybės imuniteto taisyklę

„8) siekiant nustatyti ir išsaugoti tinkamą pusiausvyrą, 2 dalyje nustatomi svarbūs imuniteto negaliojimo taisyklės taikymo apribojimai, nurodžius aplinkybes, kai imuniteto taisyklė vis dar galioja.

9) 2 dalies a punkte išdėstyta imuniteto taisyklė, taikytina priimant į darbą tokio rango vyriausybės darbuotojus, kurių funkcijos tiesiogiai susijusios su valstybės valdžios įgyvendinimu. Tokie darbuotojai, pavyzdžiui, yra asmeniniai sekretoriai, protokolo darbuotojai, vertėjai žodžiu ir raštu bei kiti asmenys, kurių funkcijos susijusios su valstybės saugumu ar esminiais valstybės interesais. Akredituoti pareigūnai, žinoma, patenka į šio punkto taikymo sritį. Teismo valstybės teismuose negalima iškelti ar nagrinėti bylų, susijusių su jų darbo sutartimis. Per antrąjį svarstymą Komisija nusprendė, kad formuluotė „su valstybės valdžios įgyvendinimu susijusios paslaugos“,

įtraukta į per pirmą posėdį patvirtintą tekstą, gali būti pernelyg plačiai aiškinama, kadangi buvo nemaža galimybė, kad valstybės sudaryta darbo sutartis bus „susijusi su valstybės valdžios įgyvendinimu“, nors ir labai netiesiogiai. Buvo teigiama, kad a punkte numatyta išimtis taikytina tik tuomet, jei yra artimų sąsajų tarp atliktino darbo ir valstybės valdžios įgyvendinimo. Todėl sąvoka „susijusi“ pakeista sąvoka „glaudžiai susijusi“ <...>

2 dalies b punktu siekiama patvirtinti dabartinę valstybių praktiką taikyti imuniteto taisyklę, kai įgyvendinami valstybės įgaliojimai savo nuožiūra skirti asmenį arba jo neskirti į kokį nors postą ar darbo pareigas. Tai taikytina ir faktiniam skyrimui į pareigas, o toks skyrimas pagal įdarbinančiosios valstybės teisę laikomas vienašališku valstybinės valdžios veiksmu. Tokiais laikytini ir valstybės vykdomi vyriausybės darbuotojo atleidimo ar pašalinimo veiksmai, kurie paprastai atliekami užbaigus apklausą ar tyrimą, įgyvendinant įdarbinančiosios valstybės priežiūros ar drausminę jurisdikciją. Šis punktas apima ir tuos atvejus, kai darbuotojas siekia darbo santykių pratęsimo ar grąžinimo į darbą po to, kai jis buvo atleistas nesilaikant nustatytų terminų. Imuniteto taisyklė taikytina tik fizinių asmenų priėmimo į darbą, darbo santykių pratęsimo ir grąžinimo į darbą procedūroms. Tai nepanaikina galimybės reikalauti žalos atlyginimo teismo valstybėje dėl neteisėto atleidimo ar pareigos priimti į darbą ar atnaujinti darbo santykius pažeidimo. Kitaip tariant, šiuo punktu darbuotojui neužkertamas kelias paduoti įdarbinančiąją valstybę į teismą teismo valstybėje, siekiant, kad būtų atlyginta žala, susijusi su fizinio asmens priėmimu į darbą, darbo santykių atnaujinimu ar grąžinimu į darbą. Siekdama aiškumo šiuo konkrečiu klausimu, per antrąjį svarstymą Komisija vietoj per pirmąjį svarstymą patvirtinto žodžių junginio „procesas, susijęs su“ (angl. *the proceeding relates to*), įrašė žodžių junginį „proceso dalykas yra“ (angl. *the subject of the proceeding is*). <...>

2. 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija

59. 2004 m. gruodžio mėn. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja priėmė Valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos konvenciją (toliau – 2004 m. Jungtinių Tautų konvencija). Ji buvo pateikta pasirašyti nuo 2005 m. sausio 17 d., tačiau kol kas dar neįsigaliojo. Vienas pagrindinių klausimų, kurių turėjo išspręsti TTK kodifikuodama šį teisės aktą, buvo susijęs su valstybės imuniteto taikymo išimtimi darbo sutarčių atvejais. Atitinkamose Konvencijos nuostatose nurodyta:

5 straipsnis. Valstybės imunitetas

„Valstybei suteikiamas jos pačios ir jos turto imunitetas nuo kitos valstybės teismų jurisdikcijos, atsižvelgiant į šios Konvencijos nuostatas.“

6 straipsnis. Valstybės imuniteto taikymo sąlygos

„1. Valstybė taiko 5 straipsnyje numatytą valstybės imunitetą neįgyvendindama savo jurisdikcijos jos teismuose kitai valstybei iškeltaje byloje ir tuo tikslu užtikrina, kad jos teismai savo iniciatyva nustatytų, kad 5 straipsnyje numatytas tos kitos valstybės imunitetas būtų gerbiamas.

2. Laikoma, kad procesas Valstybės teisme pradėtas prieš kitą Valstybę, jei ta kita valstybė:

- a) įvardyta to proceso šalimi arba

b) nėra įvardyta proceso šalimi, bet procesu iš esmės siekiama poveikio jos turtui, teisėms, interesams ar veiklai.“

11 straipsnis. Darbo sutartys

„1. Jeigu valstybės nesusitaria kitaip, valstybė negali remtis imunitetu nuo kitos valstybės teismo, kuris kitais atvejais būtų kompetentingas, jurisdikcijos tais atvejais, kai teismo nagrinėjimo dalykas yra susijęs su darbo sutartimi, sudaryta valstybės ir asmens dėl darbo, kuris yra ar bus visiškai ar iš dalies atliekamas kitos valstybės teritorijoje.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu:

a) darbuotojas buvo priimtas į darbą vykdyti konkrečias funkcijas, įgyvendinant valstybės valdžią;

b) darbuotojas yra:

i) diplomatinis atstovas – kaip ši sąvoka apibrėžta 1961 m. Vienos konvencijoje;

ii) konsulinis pareigūnas – kaip ši sąvoka apibrėžta 1963 m. Vienos konvencijoje;

iii) tarptautinės organizacijos nuolatinės atstovybės ar specialiosios atstovybės diplomatinio personalo narys arba priimtas į darbą atstovauti valstybei tarptautinėje konferencijoje arba

iv) bet koks kitas asmuo, kuriam taikomas diplomatinis imunitetas;

c) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens įdarbinimas, darbo santykių pratęsimas ar grąžinimas į darbą;

d) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens atleidimas iš darbo ar darbo santykių nutraukimas ir įdarbinančiosios valstybės vadovo, vyriausybės vadovo ar užsienio reikalų ministro sprendimu toks procesas pakenktą atitinkamos valstybės saugumo interesams;

e) darbuotojas yra įdarbinančiosios valstybės pilietis, išskyrus atvejus, kai šis asmuo yra nuolatinis teismo vietos valstybės gyventojas arba

f) įdarbinančioji valstybė ir darbuotojas yra raštu susitarę kitaip, išskyrus atvejus, kai viešosios politikos sumetimais teismo vietos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją teismo nagrinėjimo dalyko atžvilgiu.“

60. Lietuva nebalsavo prieš šio dokumento priėmimą, tačiau kol kas jo neratifikavo (žr. *Cudak*, cituota pirmiau, § 31).

V. BYLAI REIKŠMINGA EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖ

61. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo preambulės 13 punkte nurodyta, jog kalbant apie darbo sutartis, silpnesniąją šalį turėtų ginti palankesnės tokios šalies interesams jurisdikcijos taisyklės nei bendrosios taisyklės. Reglamente taip pat nustatyta:

19 straipsnis

„Valstybėje narėje nuolat gyvenančiam darbdaviui byla galima iškelti:

1. valstybės narės, kurioje yra jo nuolatinė buvimo vieta, teismuose arba
2. kitoje valstybėje narėje:
 - a) darbuotojo darbo vietos teismuose arba paskutinės tokios darbo vietos teismuose arba
 - b) jeigu darbuotojo darbo vieta yra arba buvo ne kurioje nors šalyje, kurioje yra arba buvo darbuotoją įdarbinusi įmonė, teismuose.“

TEISĖ**I. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMAS**

62. Pareiškėja tvirtino, kad iš jos atimta teisė kreiptis į teismą, nes jos darbdavys rėmėsi imunitetu nuo jurisdikcijos ir Lietuvos teismai jį pripažino. Pareiškėja rėmėsi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje šiuo atžvilgiu nurodyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad byla <...> teisingai išnagrinėtų <...> teismas <...>“.

A. Šalių teiginiai*1. Lietuvos Vyriausybė*

63. Lietuvos Vyriausybė tvirtino, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis netaikytina ginčui dėl pareiškėjos darbo Švedijos ambasadoje.

64. Vyriausybė pažymėjo, kad pareiškėjos ieškinio Lietuvos teismuose dalykas buvo susijęs ne tik su jos atleidimu iš pareigų Švedijos ambasadoje, bet ir su jos grąžinimu į šį darbą. Net pripažinus, kad reikalavimas grąžinti į darbą nebuvo atskiras Lietuvos teismams pateiktas reikalavimas, jis buvo neatskiriamas nuo pareiškėjos reikalavimų pripažinti jos atleidimą neteisėtu ir priteisti jai kompensaciją. Lietuvos Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad pagal Darbo kodekso 297 straipsnio 3 dalį Lietuvos teismai neturi teisės atskirti dalies pareiškėjos reikalavimų ir nagrinėti juos atskirai. Be to, „asmens įdarbinimas“ buvo *expressis verbis* įvardyta kaip viena iš 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 11 straipsnio 2 dalies c punkte numatytų išimčių, kai valstybės imunitetas nuo jurisdikcijos vis dar taikytinas darbo sutarčių atvejais. Teismas pats ne kartą pripažino, kad tarptautinėje teisėje nėra jokių tendencijų liberaliai taikyti valstybės imuniteto taisyklę, kai kalbama apie ambasadų personalo įdarbinimą (Vyriausybė rėmėsi sprendimais byloje

Fogarty v. the United Kingdom [GC], no. 37112/97, § 38, ECHR 2001-XI (ištraukos), ir *Cudak v. Lithuania* [GC], no. 15869/02, § 63, ECHR 2010).

65. Lietuvos Vyriausybė taip pat nurodė, kad sprendime byloje *Vilho Eskelinen ir kiti prieš Suomiją* ([GC], no. 63235/00, ECHR 2007-II) suformuluoti kriterijai galėtų būti, *mutatis mutandis*, pritaikyti ir pareiškėjos atveju. Vyriausybė pripažino, kad pareiškėjos negalima laikyti Lietuvos valstybės tarnautoja. Vis dėlto, atsižvelgiant į pareiškėjos pareigybės pavadinimą Švedijos ambasadoje (kultūros ir informacijos projektų vadovė), taip pat į jos pareigų pobūdį, buvo akivaizdu, kad ji dalyvavo įgyvendinant iš Švedijos Karalystės suvereniteto kylančius įgaliojimus veikti savo nuožiūra. Be kitų funkcijų, pareiškėja taip pat buvo atsakinga už kultūrinių renginių ir informacinių projektų koordinavimą, vadovaujant ambasados diplomatiniam personalui. Tai patvirtino Aukščiausiasis Teismas, nusprendęs, kad pareiškėjos atliekamas darbas atitiko vieną iš diplomatinės atstovybės funkcijų, nurodytų 1961 m. Vienos konvencijos 3 straipsnio 1 dalies e punkte. Atsižvelgdama į pareiškėjos pareigas Švedijos ambasadoje, Vyriausybė taip pat manė, jog akivaizdu, kad šiam atvejui taikytina 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos, kurios šalimi Švedija yra, 11 straipsnio 2 dalies a punkte įtvirtinta išimtis. Pareiškėją ir Švedijos Karalystę siejo ypatingas pasitikėjimo ir lojalumo ryšys. Priešingai nei teigia pareiškėja (žr. šio sprendimo 75 punktą), ambasados pareiškėjai mokamo atlyginimo dydis pats savaime tokios išvados nepaneigė. Švedijos Karalystės sprendimas pareiškėjos atveju remtis valstybės imunitetu rodė, kad pareiškėjos ginčas kilo ne iš privatinės teisės (*acta jure gestionis*), o iš viešosios teisės reguliuojamų teisinių santykių (*acta jure imperii*).

66. Be to, Lietuvos Vyriausybė teigė, kad pareiškėja savo sutarties su Švedijos ambasada Vilniuje nutraukimą galėjo apskųsti Švedijos teismams, kaip iš tikrųjų ir siūlė Apeliacinis teismas. Galima buvo daryti prielaidą, kad pareiškėja būtų nesunkiai galėjusi kreiptis į Švedijos teismus, nes Švedijos Karalystė, nors ir reikalaujama taikyti valstybės imunitetą nuo Lietuvos teismų jurisdikcijos, tuo pat metu įsipareigojo šiuo atveju gerbti pareiškėjos teisę į teisingą bylos nagrinėjimą teisme. Šiuo atžvilgiu Lietuvos Vyriausybė taip pat pažymėjo, kad pareiškėjai atstovavo Stokholme praktikuojantis Švedijos teisininkas. Šis ar kitas teisininkas būtų galėjęs paaiškinti pareiškėjai, kaip kreiptis į Švedijos teismus. Tačiau Lietuvos Vyriausybė neturėjo informacijos, kad pareiškėja būtų pateikusi tokį ieškinį Švedijoje, taigi ji nepasinaudojo visomis esamomis teisinės gynybos priemonėmis.

67. Šiuo atžvilgiu Lietuvos Vyriausybė priminė ir apie Teismo praktiką, kuria remiantis galimybė kreiptis į teismą be galimybės įvykdyti galutinį teismo sprendimą paverčia teisę į teisingą bylos išnagrinėjimą iliuzine (Vyriausybė rėmėsi *Kalogeropoulou and Others v. Greece and Germany* (dec.), no. 59021/00, ECHR 2002-X). Atsižvelgiant į tai, kad Švedijos Karalystė labai aiškiai rėmėsi valstybės imunitetu nuo Lietuvos teismų, galimybės užtikrinti Lietuvos teismo sprendimo įvykdymą nebuvimas – tuo

atveju, jei Lietuvos teismai būtų nusprendę netaikyti valstybės imuniteto doktrinos – bet kokiu atveju panaikinęs pareiškėjos teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, ir Lietuva nebūtų buvusi už tai atsakinga. Todėl praktinė tokio Lietuvos teismų sprendimo vertė būtų vis vien buvusi abejotina.

2. Švedijos vyriausybė

68. Švedijos vyriausybė tvirtino, kad pareiškėja nepatenka į Švedijos jurisdikciją Konvencijos 1 straipsnio prasme. Procesas dėl pareiškėjos atleidimo iš darbo buvo pradėtas Lietuvos teismuose, buvo vykdomas tik Lietuvos teritorijoje, taigi Švedijos teismas neturėjo jokios tiesioginės ar netiesioginės įtakos Lietuvos teismų priimtoms nutartims bei sprendimams.

69. Valstybės imuniteto taikymo būdai nurodyti 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 6 straipsnyje, kur nustatyta, kad Valstybė taiko valstybės imunitetą užtikrindama, kad jos teismai „*savo iniciatyva*“ nustatytų, kad 5 straipsnyje numatytas tos kitos valstybės imunitetas būtų gerbiamas“ (paryškinta Švedijos vyriausybės). Pareiga užtikrinti tinkamą imuniteto taikymą tenka teismo valstybei. Jos teismai privalo *ex officio* nustatyti, ar valstybei taikytinas imunitetas. Tai plačiau paašškinta 1991 m. TTK komentare, kuriame nurodyta: „[t]odėl pabrėžiamas ne tiek valstybės, prašančios taikyti imunitetą, suverenitetas, kiek valstybės, kuri pagal tarptautinę teisę privalo pripažinti ir taikyti kitos valstybės imunitetą, nepriklausomybė ir suverenitetas“ (*TTK metraštis* (1191) II tomo antra dalis, p. 23). Todėl tik teismo valstybei priklauso suvereni galia suteikti valstybės imunitetą, atsižvelgus į nacionalinę ir tarptautinę teisę. Taigi vien rėmimasis imunitetu teisinio poveikio neturi. Teisinis poveikis atsiranda tik tuomet, kai teismo valstybės teismas nusprendžia imunitetą taikyti.

70. Švedijos vyriausybė paliko Teismui nuspręsti, ar 6 straipsnio 1 dalis taikytina pareiškėjos procesui Lietuvoje.

71. Švedijos vyriausybė teigė, kad yra dvi išimtys, leidžiančios taikyti valstybės imuniteto taisyklę pareiškėjos atveju. Pirmoji nustatyta 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 11 straipsnio 2 dalies c punkte ir apima atvejus, kai darbuotojas siekia darbo santykių atnaujinimo arba grąžinimo į darbą. Neginčijama tai, kad čia nagrinėjamu atveju pareiškėja siekė būti sugrąžinta į darbą, priešingai nei byloje *Cudak* (cituota pirmiau), kur pareiškėja tik siekė kompensacijos už atleidimą. Todėl šios ieškinio dalies atžvilgiu neabejotina, kad imunitetu remtasi ir jis taikytas pagrįstai. Vis dėlto minėta taisyklė nepaneigia galimybės kreiptis į teismo valstybę dėl neteisėtu atleidimu padarytos žalos atlyginimo, kurio pareiškėja taip pat reikalavo.

72. Švedijos vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjos pareigos Švedijos ambasadoje akivaizdžiai skyrėsi nuo pareiškėjos byloje *Cudak* (cituota pirmiau) pareigų. A. Cudak darbas buvo daugiausia pagalbinio pobūdžio, o pareiškėjos šioje byloje pareigos apėmė įvairius savarankiško sprendimų priėmimo tvarkant kultūros reikalus Švedijos ambasadoje elementus. Pavyzdžiui, pareiškėja buvo įgaliota savarankiškai nuspręsti, kaip įvairioms

organizacijoms paskirstyti finansinę paramą kultūrinei ir panašiai veiklai, taip pat atlikti mokėjimus paramos gavėjams. Minėtos funkcijos buvo numatytos siekiant ambasados visuomeninių bei institucinių tikslų. Jos reikalavo ir tam tikro pasitikėjimo bei konfidencialumo, nes buvo susijusios su faktiniais užsienio valstybės, Švedijos, vyriausybės reikalais ar politika. Nors ši veiksmų laisvė buvo iš dalies apribota, kai ambasadoje atsirado kultūros reikalų patarėjo pareigos, pareiškėja ir po organizacinių pakeitimų išlaikė įgaliojimus veikti atitinkamoje srityje. Už ambasados ribų susidarė įspūdis, kad pareiškėja vis dar buvo atsakinga už kultūros reikalus, faktiškai ji ir toliau savarankiškai priimdavo sprendimus dėl finansinės paramos teikimo, nesitardama su patarėju kultūros klausimais. Be to, pareiškėja padėdavo atlikti sekretorių ir pagalbines funkcijas. Nors pareiškėjos funkcijos buvo įvairios tiek savo pobūdžiu, tiek atsakomybės lygmeniu, kai kuriomis iš jų Švedijos ambasadoje buvo „įgyvendinama valstybės valdžia“. Savo ruožtu tai davė pagrindą remtis valstybės imunitetu, kaip nustatyta 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 11 straipsnio 2 dalies a punkte.

73. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta pirmiau, Švedijos vyriausybė neigė, jog Švedijos ambasada, savo prieštaravimą Lietuvos teismuose pareiškėjos pradėtame procese grindusi valstybės imunitetu, neužtikrino pagrįsto proporcingumo santykio, taigi viršijo valstybės suteiktą vertinimo laisvę apribojant asmens teisę kreiptis į teismą. Todėl, jos manymu, akivaizdu, kad pagal 6 straipsnio 1 dalį pateiktas skundas buvo nepagrįstas.

3. Pareiškėja

74. Pareiškėja tvirtino, kad jos atvejis skyrėsi nuo to, kuris buvo išnagrinėtas byloje *Fogarty* (cituota pirmiau), nes Lietuvos teismai čia nagrinėjo darbo ginčą dėl jau priimto į darbą darbuotojo sutartinių teisių. Priešingai, nei priimant į darbą, šiuo atveju buvo kur kas mažiau galimybių taikyti valstybės imunitetą. Dėl tariamo skirtumo tarp paprasto reikalavimo atlyginti žalą ir reikalavimo gražinti į darbą pareiškėja nurodė, kad toks atskyrimas neturi reikšmės, be to, jis vargu ar suderinamas su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise kreiptis į teismą. Priešingu atveju Švedijos vyriausybė turėjo remtis tik daliniu imunitetu dėl reikalavimo gražinti į darbą, o Lietuvos teismai turėjo šį imunitetą taikyti.

75. Pareiškėja taip pat tvirtino, kad jos atvejis buvo panašus į byloje *Cudak* (cituota pirmiau) išnagrinėtą atvejį tuo, kad ji taip pat neatliko jokių konkrečių funkcijų, kurios būtų glaudžiai susijusios su valstybės valdžios įgyvendinimu. Pareiškėja teigė, kad jos pareigybės aprašyme nebuvo nurodyta, kad ji ėjo tokias aukštas pareigas, kurioms būtų taikytinas valstybės imunitetas. Be to, jos pareigos buvo padėti ambasados diplomatiniam personalui, taigi ji neturėjo įgaliojimų daryti kokią nors įtaką vykdomai politikai. Kalbant metaforomis, pareiškėja buvo labiau laiškanėšė, o ne laiško autorė, ir tikrai nepriimdavo ir nedarydavo sprendimų dėl politikos, kuria buvo pagrįstas laiško turinys. Tai, kad pareiškėja ambasadoje ėjo gana žemas

pareigas, patvirtino ir jos akreditacijos pažymėjimas, kuriame nurodyta, kad ji priklausė Švedijos ambasados administraciniam ir techniniam personalui ir jai nebuvo taikomas diplomatinis imunitetas bei privilegijos. Galiausia, svarbu pažymėti ir tai, jog pareiškėjos labai žemas pareigas ambasadoje dar patvirtina ir jos santykinai mažas atlyginimas (žr. 108 punktą).

76. Pareiškėja taip pat teigė, kad ji tebuvo paprasta ambasados darbuotoja, todėl Lietuvos teismai neturėjo jokio teisėto pagrindo „siūlyti“ jai kreiptis į Švedijos teismus ir atsisakyti nagrinėti jos skundą dėl neteisėto atleidimo. Būtų sunku paaiškinti, kodėl asmuo, kuris turėjo įprastą darbą, kurio gyvenamoji ir darbo vieta buvo Lietuvoje ir kuris buvo Lietuvos pilietis, turėtų kreiptis į Švedijos teismą, kad apgintų savo teises pagal darbo sutartį, kuri visais svarbiais požūriais, įskaitant atleidimą iš darbo, buvo reglamentuojama pagal Lietuvos įstatymus. Atsižvelgiant į dabartinę tendenciją ginčus dėl darbo sutarčių spręsti toje valstybėje, kur jie kyla, vargu, ar Švedijos teismas nuspręstų, kad yra kompetentingas spręsti tokią bylą. Net jei byla būtų priimta nagrinėti Švedijoje, pareiškėjai procesas Švedijoje būtų gana nepalankus dėl svetimios teisės sistemos ir kalbos, taip pat poreikio konsultuotis su teisininkais, besispecializuojančiais Švedijos procesinės teisės, tarptautinės privatinės teisės ir Lietuvos darbo teisės srityje.

77. Galiausiai pareiškėja nurodė, kad Švedijos vyriausybė galėjo atsisakyti savo teisės į imunitetą ir kad Lietuvos teismai būtų privalę į tokį atsisakymą atsižvelgti. Tačiau Švedijos vyriausybė aktyviai rėmėsi ir energingai gynė savo imunitetą trijų instancijų Lietuvos teismuose. To pakanka, kad Švedijai kiltų atsakomybė pagal 6 straipsnio 1 dalį.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumai

a) Prieš Švediją nukreiptos skundo dalies priimtumas

78. Teismas visų pirma privalo nustatyti, ar pareiškėjos nurodytos faktinės aplinkybės užtraukia Švedijai atsakomybę pagal Konvenciją. Šioje byloje Teismas pažymi, kad Švedija, t. y. atsakovė pareiškėjos pradėtame civiliniame teismo procese, neturi jurisdikcijos atsakovės atžvilgiu. Procesas vyko tik Lietuvoje, todėl Lietuvos teismai yra vienintelės suverenią galią pareiškėjos atžvilgiu turinčios institucijos. Šiuo požūriu Švediją galima būtų prilyginti fiziniam asmeniui, kuriam iškelta byla. To, kad Švedijos ambasadorius valstybės imunitetu rėmėsi Lietuvos teismuose, kuriuose pareiškėja nusprendė pradėti procesą, nepakanka, kad būtų galima konstatuoti, kad pareiškėja priklauso Švedijos Karalystės jurisdikcijai Konvencijos 1 straipsnio prasme (žr. *McElhinney v. Ireland and the United Kingdom* (dec.) [GC], no. 31253/96, 2010-02-09; *Kalogeropoulou and Others*, cituota pirmiau; ir *Treska v. Albania and Italy* (dec.), no. 26937/04,

ECHR 2006-XI (ištraukos)). Nėra jokių kitų veiksmų, kurie leistų daryti kitokią išvadą.

79. Todėl ši peticijos dalis yra *ratione personae* nesuderinama su Konvencijos nuostatomis, kaip nurodyta 35 straipsnio 3 dalyje, ir turi būti atmesta remiantis 35 straipsnio 4 dalimi.

b) Prieš Lietuvą nukreiptos skundo dalies priimtinumai

i) Dėl vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimo

80. Lietuvos Vyriausybė teigė, kad pareiškėja galėjo kreiptis į Švedijos teismus dėl jos atleidimo iš Švedijos ambasados Vilniuje, kaip iš tikrųjų ir siūlė Apeliacinis teismas (žr. šio sprendimo 34 punktą *in fine*).

81. Teismas jau yra konstatavęs, kad Konvencijos 35 straipsnio 1 dalis iš esmės susijusi tik su valstybės atsakovės numatytomis teisinės gynybos priemonėmis. Todėl šiuo atveju ji neapima teisinių gynybos priemonių, kuriomis galima pasinaudoti Švedijoje (žr. *Cudak*, cituota pirmiau, § 35).

82. Be to, Teismas pažymi, kad pareiškėja buvo Lietuvoje į darbą priimta Lietuvos pilietė. Pagal pareiškėjos ir Švedijos ambasados pasirašytą darbo sutartį dauguma dėl jos kylančių ginčų sprendžiami remiantis Lietuvos teisės aktais (žr. šio sprendimo 13 punktą), ir pati Švedijos Karalystė sutiko su šiuo teisės pasirinkimu sutartyje. Todėl galima teigti, kad pareiškėjai kreipusis su reikalavimais į Švedijos teismus, jie būtų taikę šalių pasirinktą materialinę teisę, t. y. Lietuvos teisę. Teismas konstatuoja, kad tokia teisinės gynybos priemonė, net jei teoriškai ji buvo prieinama, nagrinėjamos bylos aplinkybėmis nebuvo labai reali. Jei pareiškėja būtų turėjusi panaudoti tokią teisinės gynybos priemonę, ji būtų susidūrusi su rimtais praktiniais sunkumais, kurie būtų nesuderinami su jos teise kreiptis į teismą, kuri, kaip ir visos kitos Konvencijoje nustatytos teisės, turi būti aiškinama taip, kad būtų praktinė ir veiksminga, o ne teorinė ar iliuzinė (žr., be kitų šaltinių, *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 1998-10-30 § 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I; šio sprendimo 58 punkte pateiktą TTK komentaro 4 punktą; šiuo klausimu taip pat žr. šio sprendimo 61 punkte pateiktas Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 ištraukas).

83. Todėl šios bylos aplinkybėmis pareiškėjos skundo pateikimas Švedijos teismams negali būti laikomas veiksminga teisinės gynybos priemone, kuria pareiškėja turėjo pasinaudoti (žr. *Cudak*, cituota pirmiau, § 37).

ii) 6 straipsnio 1 dalies taikytinumas

84. Teismas mano, kad Lietuvos Vyriausybės prieštaravimas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymui iš esmės susijęs su pareiškėjos skundu, kad ji neturėjo galimybės kreiptis į teismą, taip pat su tuo, kokia apimtimi jos skundas buvo nagrinėjamas Lietuvos teismuose. Todėl jis turėtų būti įtrauktas į bylos nagrinėjimą iš esmės.

iii) Išvada

85. Teismas taip pat konstatuoja, kad šis skundas nėra iš esmės nepagrįstas pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies a punktą. Taip pat Teismas pažymi, kad jis nėra nepriimtinas koku nors kitu pagrindu. Taigi jis turi būti pripažintas priimtinu.

*2. Dėl esmės***a) Bendrieji principai**

86. Bendrieji Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi užtikrintos teisės kreiptis į teismą principai buvo išdėstyti byloje *Cudak* (cituota pirmiau, §§ 54-59) ir *Sabeh El Leil v. France* ([GC], no. 34869/05, §§ 46–54, 2001-06-29).

b) Teismo išdėstytų principų taikymas šioje byloje

87. Visų pirma Teismas pažymi, kad byloje *Cudak* (cituota pirmiau), kurioje nagrinėtas vietinės darbuotojos atleidimas iš ambasados, jis konstatavo, kad civiliniame procese suteikiant valstybei imunitetą yra siekiama teisėto tikslo – laikantis tarptautinės teisės skatinti pagarbą ir gerus santykius tarp valstybių, gerbiant kitos valstybės suverenitetą (ten pat, § 60). Teismas nemato jokių priežasčių, kuriomis remiantis šioje byloje būtų galima daryti kitokią išvadą.

88. Taigi dabar turi būti išnagrinėta, ar ginčijamas pareiškėjos teisės kreiptis į teismą apribojimas buvo proporcingas siekiamam tikslui.

89. Teismas jau yra konstatavęs, kad tarptautinės ir lyginamosios teisės tendencija yra riboti valstybės imunitetą darbo ginčiuose, išskyrus tuos, kurie yra susiję su ambasadų personalo įdarbinimu (žr. *Fogarty*, cituota pirmiau, §§ 37–38; *Wallishauser v. Austria* (no. 2), no. 14497/06, § 69, 2013-06-20). Šiuo požiūriu Teismas pažymi, kad absoliutus valstybės imunitetas, bėgant metams, taikomas vis rečiau. Jis taip pat yra patvirtinęs, kad TTK Konvencijos projekto 11 straipsnis, kuriuo grindžiama 2004 m. Konvencija, Lietuvai taikytinas pagal paprotinę tarptautinę teisę. Šiuo straipsniu įtvirtinta taisyklė, kad valstybė neturi imuniteto nuo jurisdikcijos darbo sutarčių atžvilgiu, išskyrus atvejus, nurodytus straipsnyje pateiktame baigtiniame sąraše. Teismas privalo į tai atsižvelgti nagrinėdamas, ar buvo gerbiama teisė kreiptis į teismą 6 straipsnio 1 dalies požiūriu (žr. *Cudak*, cituota pirmiau, §§ 64–68).

90. Teismas pažymi, kad pareiškėja nebuvo nei Švedijos pilietė, nei šios valstybės diplomatė ar konsulinė darbuotoja (žr. šio sprendimo 1 ir 12 punktus). Todėl jai netaikytinos išimtys, nurodytos 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 11 straipsnio 2 dalies b punkto i papunktyje ir 2 dalies e punkte (žr. šio sprendimo 59 punktą).

91. Teismas primena, kad pareiškėja buvo atleista kilus sąmyšiui dėl jos su profesinėmis sąjungomis susijusios veiklos Švedijos ambasadoje Vilniuje (žr. šio sprendimo 14, 16–18, 24 ir 29 punktus). Kad ir kaip būtų, Švedijos

valdžios institucijos Lietuvos teismuose netvirtino, kad procesas dėl pareiškėjos atleidimo galėtų pakenkti Švedijos saugumo interesams (žr. šio sprendimo 31 punktą; taip pat žr., *mutatis mutandis*, *Cudak*, cituota pirmiau, § 72). Todėl nėra galimybės šioje byloje pagrįstai taikyti 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 11 straipsnio 2 dalies d punktą. Teisme taip pat nebuvo tvirtinama, kad pareiškėja ir Švedijos ambasada raštu susitarė, kad pareiškėja nepatenka į Lietuvos teismų jurisdikciją – tokia išimtis numatyta 11 straipsnio 2 dalies f punkte.

92. Be to, Teismas nepitaria Lietuvos Vyriausybės nuomonei, kad ši byla yra analogiška bylai *Fogarty* (cituota pirmiau). Teismas primena, kad byloje *Fogarty* pareiškėjos pageidaujamas inicijuoti procesas buvo susijęs ne su esamo ambasados darbuotojo sutartinėmis teisėmis, o su tariama diskriminacija priimant į darbą (žr. to sprendimo 38 punktą). Tačiau pareiškėja šioje byloje Švedijos ambasadoje Vilniuje išdirbo beveik 14 metų. Tai, kad po atleidimo ji reikalavo ir grąžinti ją į darbą, ir priteisti kompensaciją šios išvados niekaip nepakeičia (žr. TTK komentaro 10 punktą, cituojamą šio sprendimo 58 punkte). Tokiam išaiškinimui iš dalies pritaria Švedijos vyriausybė (žr. šio sprendimo 71 punktą *in fine*). Šiuo klausimu Teismas dar pažymi, kad Lietuvos darbo kodekso 297 straipsnio 4 dalyje teismams suteikta teisė vietoj grąžinimo į darbą priteisti išeitinę išmoką (žr. šio sprendimo 50 punktą). Tokia galimybė patvirtinta ir Apeliacinio teismo sprendime byloje *A. Cudak prieš Lenkijos ambasadą*, kur teismas pripažino, kad A. Cudak sugrąžinti į darbą neįmanoma ir vietoj to priteisė jai išeitinę išmoką (žr. šio sprendimo 45 ir 46 punktus). Galiausiai, nors 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos 11 straipsnio 2 dalies c punktu valstybei ir neuždrausta remtis imunitetu teismo procese dėl asmens grąžinimo į darbą, pareiškėjos atveju šiuo pagrindu Lietuvos teismai nesirėmė. Vietoj to jie visą dėmesį sutelkė į kitą Konvencijos 11 straipsnyje nurodytą pagrindą, stengdamiesi išsiaiškinti, ar pareiškėja atliko konkrečias funkcijas įgyvendindama valstybės valdžią (2 straipsnio 2 punktas). Šį klausimą dabar ir išnagrinės Teismas.

93. Teismas pažymi, kad pareiškėja, priimta į darbą Švedijos ambasadoje 1992 m. kovo mėn., iš pradžių atliko sekretorės funkcijas. Vėliau ji buvo perkelta į aukštesnes pareigas ir tapo kultūros ir informacijos projektų vadove. Remdamasis pareiškėjos pareigybės aprašymu 2001 m. sutartyje, taip pat 2005 m. kovo ir lapkričio mėn. patvirtintais jos pareigybės aprašymais, Teismas yra pasirengęs pripažinti, kad pareiškėja tvarkė kultūros ir informacijos reikalus, taigi dalyvavo šios srities ambasados veikloje. Vis dėlto Teismas atkreipia dėmesį, kad pagal pareiškėjos pareigybės aprašymą ji turėjo veikti „konsultuodamasi“ su Švedijos diplomatais arba „su jais bendradarbiaudama ir jiems vadovaujant“ (žr. šio sprendimo 9, 15 ir 20 punktus). Šį faktą patvirtina ir pareiškėjos bendradarbės ambasadoje, Švedijos pilietės, pareiškimas (žr. šio sprendimo 10 punktą).

Be to, Teismas pažymi, kad pareiškėja buvo Švedijos ambasados Vilniuje vietinių darbuotojų profesinės sąjungos vadovė. Tačiau, nei Lietuvos teismai, nei Lietuvos Vyriausybė neįrodė, kaip minėtos pareigos galėjo būti objektyviai susijusios su Švedijos Karalystės suvereniais interesais (žr. šio sprendimo 14 punktą ir sprendimą byloje *Sabeh El Leil*, cituota pirmiau, § 62).

94. Teismas negali neatsižvelgti į pačios pareiškėjos rašytinį pareiškimą, kuriame ji pabrėžė savo pareigų Švedijos ambasadoje svarbą prašydama pakelti jos atlyginimą (žr. šio sprendimo 8 punktą). Teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad pareiškėjos ir naujojo kultūros reikalų patarėjo konfliktas dėl pareiškėjos pareigų ambasadoje kilo dar 2003 ir 2004 m., ir ypač iškart po 2005 m. lapkričio mėn. įvykių, po kurių pareiškėja ir buvo atleista (žr. šio sprendimo 11, 19 ir 20 punktus). Kad ir kaip būtų, Teismas mano, kad Lietuvos teismuose iš esmės reikėjo išnagrinėti būtent pareiškėjos faktinių pareigų sudėtį, kad būtų galima atsakyti į klausimą, ar pareiškėja „atliko konkrečias funkcijas įgyvendindama valstybės valdžią“.

95. Teismas konstatuoja, kad Lietuvos teismai, tiesiog nusprendę, kad visi užsienio valstybės diplomatinės atstovybės darbuotojai, įskaitant administracinį, techninį ir aptarnaujantį personalą, vien dėl darbo santykių vienu ar kitu būdu padėjo siekti atstovaujamos valstybės suverenių tikslų (žr. šio sprendimo 38 punktą), ir taip pritarę valstybės imunitetu grįstam prieštaravimui bei atmetę, nenurodydami svarbių ir pakankamų motyvų, pareiškėjos teiginį, kad šiuo atveju ji atliko konkrečias funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią (žr. šio sprendimo 32, 34 ir 38 punktus), iš esmės pažeidė pareiškėjos teisę kreiptis į teismą.

Vyriausybės prieštaravimas 6 straipsnio 1 dalies taikymui dėl to, kad pareiškėją su Švedijos ambasada siejo ypatingas pasitikėjimo ir lojalumo ryšys, turi būti atmestas.

96. Taigi Lietuva pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį.

II. TARIAMAS KONVENCIJOS 11 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS, NAGRINĖJANT JĮ ATSKIRAI IR SIEJANT SU 14 STRAIPSNIU

97. Pareiškėja apskundė ir Švediją, tvirtindama, kad jos atleidimas iš darbo Švedijos ambasadoje buvo susijęs su jos naryste vietinių darbuotojų profesinėje sąjungoje, taigi buvo pažeistas Konvencijos 11 straipsnis, nagrinėjant jį atskirai ir siejant su 14 straipsniu.

Atitinkamos minėtų straipsnių nuostatos:

11 straipsnis.

„1. Kiekvienas turi teisę į taikių susirinkimų laisvę, taip pat laisvę jungtis į asociacijas kartu su kitais, įskaitant teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesų ginti.

2. Naudojimuisi šiomis teisėmis netaikomi jokie apribojimai, išskyrus tuos, kuriuos nustato įstatymas ir kurie yra būtini demokratinėje visuomenėje dėl valstybės saugumo

ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę arba kitų asmenų teises ir laisves. Šis straipsnis nekliudo įvesti teisėtus apribojimus naudojimuisi šiomis teisėmis asmenims, tarnaujantiems ginkluotose pajėgose, policijoje ar valstybės tarnyboje.“

14 straipsnis.

„Naudojimasis šioje Konvencijoje pripažintomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas nepriklausomai nuo asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais.“

1. Šalių argumentai

a) Pareiškėja

98. Pareiškėja pažymėjo, kad jos skundo dėl neteisėto atleidimo teismams iš esmės nenagrinėjo. Todėl buvo galima konstatuoti, kad jai niekada nebuvo suteikta galimybė nurodyti esmines jos atleidimo priežastis. Jei jos byla būtų buvusi priimta nagrinėti, tokią galimybę ji būtų turėjusi, remiantis Lietuvos procesine teise. Be to, pareiškėja pažymėjo, kad pagal Konvencijos 11 ir 14 straipsnius ji iš esmės skundėsi nevienodu Švedijos ambasados požiūriu į skirtingas darbuotojų kategorijas, įskaitant ją pačią. Pareiškėja nurodė, kad ambasados jai pareikšti kaltinimai buvo labai išpūsti. Todėl ji nemanė, kad tikslinga ar svarbu išsamiai aiškintis, kas kaltas dėl kilusio ginčo, tik pabrėžė, kad kiekvienas nesutarimas yra dvipusis ir kad konfliktų dėl reikalavimų, susijusių su profesinių sąjungų teisėmis ir kolektyvinėmis sutartimis, kildavo dažnai. Šiaip ar taip, nagrinėjamo konflikto metu pačios Švedijos žiniasklaidoje pranešta, kad Švedijos ambasadose dirbantiems vietiniams darbuotojams sudaromos mažiau palankios sąlygos, palyginti su jų bendradarbiais švedais. Tačiau pareiškėja teigė, kad ji nelaikė Lietuvos Vyriausybės už tai atsakinga, o jos skundai, pagrįsti Konvencijos 11 ir 14 straipsniais, buvo nukreipti tik prieš Švediją.

b) Lietuvos Vyriausybė

99. Lietuvos Vyriausybė nurodė, kad pareiškėja nei Lietuvos teismams pateiktame civiliniame ieškinyje, nei apeliaciniuose skunduose dėl neteisėto atleidimo iš darbo Švedijos ambasadoje nei tiesiogiai, nei netiesiogiai neužsiminė, kad ji buvo atleista dėl jos veiklos profesinėje sąjungoje. Ji tuo nesiskundė ir Švedijos teismuose. Todėl šis skundas nepriimtinas, nes nebuvo pasinaudota prieinamomis vidaus teisinės gynybos priemonėmis.

c) Švedijos vyriausybė

100. Švedijos vyriausybė pritarė požiūriui, kad pareiškėja Konvencijos 11 ir 14 straipsniais pagrįstus skundus turėjo pateikti Lietuvos teismams, bet to nepadarė. Vyriausybės nuomone, tai, ar buvo procedūrinių kliūčių Lietuvos teismams nagrinėti bylą iš esmės, neturėjo įtakos pareiškėjos pareigai

atitinkamus Konvencija pagrįstus skundus, bent esminiais klausimais, pateikti nacionaliniu lygmeniu. Be to, atsižvelgiant į taikytiną vidaus teisę ir teismų praktiką, nebuvo akivaizdu, kad Lietuvos teismai būtų priėję prie išvados, kad valstybės imunitetas užkerta kelią jų jurisdikcijai.

101. Švedijos vyriausybė pateikė ir alternatyvų argumentą, kad skundas nepriimtinas kaip nepagrįstas. Priešingai, nei teigia pareiškėja, Švedijos ambasadoje dirbę vietiniai darbuotojai Konvencijos 14 straipsnio požiūriu nebuvo tokioje pačioje padėtyje kaip ambasados darbuotojai švedai. Šios dvi darbuotojų kategorijos buvo iš esmės skirtingos. Viena vertus, užsienyje dirbti paskirti Švedijos užsienio reikalų ministerijos darbuotojai buvo asmenys, kuriuos Švedijos vyriausybė įdarbino jų kilmės valstybėje pagal galiojančius Švedijos teisės aktus ir darbo rinkos sąlygas. Šios kategorijos darbuotojai iš esmės nebuvo niekaip susiję su priimančiosios valstybės vietos darbo rinka. Kita vertus, vietiniai darbuotojai buvo šalies, kurioje buvo įsikūrusi diplomatinė atstovybė, gyventojai. Jie buvo įdarbinti pagal šios šalies darbo teisės aktus ir kitas darbo rinkos sąlygas. Tokia tvarka bendrai pripažįstama ir taikoma diplomatinė atstovybių darbuotojams visame pasaulyje.

2. Teismo vertinimas

a) Bendrieji principai

102. Bendrieji principai dėl pareigos pasinaudoti esamomis vidaus teisinės gynybos priemonėmis išdėstyti sprendime byloje *Fressoz and Roire v. France* ([GC], no. 29183/95, § 37, ECHR 1999-I) ir naujesniame sprendime byloje *Soares de Melo v. Portugal* (no. 72850/14, §§ 68–70, 2016-02-16).

b) Bendrųjų principų taikymas šioje byloje

103. Visų pirma Teismas pabrėžia, kad pareiškėja nusiskundimus pagal 11 ir 14 straipsnius pateikė tik prieš Švediją (žr. šio sprendimo 98 punktą *in fine*). Toliau teismas išnagrinės abiejų vyriausybių prieštaravimą dėl vidaus teisinės gynybos priemonių nepanaudojimo.

104. Pareiškėja tvirtino, kad civilinis ieškinys Švedijos teismuose nebūtų buvusi veiksminga teisinės gynybos priemonė pareiškėjos atveju (žr. šio sprendimo 76 punktą). Teismas jau pripažino, kad pareiškėja neprivalėjo savo skundų pateikti Švedijos teismuose (žr. šio sprendimo 81–83 punktus). Vis dėlto jis mano, kad pareiškėja savo pasirinktuose teismuose, t. y. Lietuvos teismuose, turėjo tinkamai pareikšti skundą, kad ji buvo diskriminuojama dėl jos veiklos profesinėje sąjungoje, ir taip suteikti galimybę Švedijai, kaip atsakovei, ištaisyti padėtį.

105. Teismas pažymi, kad Vilniaus apygardos teismui pateiktame civiliniame ieškinyje pareiškėja skundėsi neteisėtu atleidimu, visų pirma dėl to, kad ji buvo atleista per laikinojo nedarbingumo atostogas, remiantis

tariamai nepagrįstais kaltinimais šiurkščiu darbo pareigų pažeidimu (žr. šio sprendimo 30 punktą). Teismas taip pat išnagrinėjo pareiškėjos apeliacinių bei kasacinių skundus. Tačiau minėtuose dokumentuose jis neranda jokios užuominos, kad pareiškėja būtų buvusi atleista dėl jos veiklos profesinėje sąjungoje. Teismas pripažįsta, kad pagal Lietuvos teisę ieškovas turi teisę tam tikromis sąlygomis pakeisti ieškinio teisinį pagrindą (žr. šio sprendimo 51 punktą). Tačiau Teismas mano, kad net jei pareiškėja turėjo teorinę galimybę pakeisti savo ieškinio pagrindą, kai teikė savo žodinius argumentus pirmosios instancijos teisme arba apeliaciniame teisme, tai nepanaikina jos pareigos minėtą pagrindą, tebūnie ir trumpai, pateikti bent viename iš trijų Lietuvos teismams pateiktų rašytinių dokumentų (žr. *Association Les Témoins de Jéhovah v. France* (dec.), no. 8916/05, 2010-09-21; plg. *Karapanagiotou and Others v. Greece*, no. 1571/08, § 29, 2010-10-28).

106. Darytina išvada, kad šis skundas turi būti atmestas pagal 35 straipsnio 1 ir 4 dalis, nes nebuvo pasinaudota vidaus teisinės gynybos priemonėmis.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

107. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

108. Pareiškėja reikalavo iš abiejų vyriausybių (solidariai) priteisti 30 000 EUR neturtinei žalai atlyginti. Ji teigė, kad Švedijos ambasadoje Vilniuje išdirbo 14 metų ir jos darbo rezultatai buvo geri. Pareiškėja nurodė, kad jos atleidimas iš darbo jai sukėlė nerimą ir nusivylimą, dėl to ji neteko pasitikėjimo savimi ir pablogėjo jos sveikata. Savo peticijoje pareiškėja nurodė esanti bedarbė.

Ji taip pat nurodė prarastą realią galimybę. Savo reikalavimui pagrįsti pareiškėja pateikė Švedijos ambasados Vilniuje pateiktą dokumentą, liudijantį, kad nuo 2004 m. rugsėjo mėn. iki 2005 m. rugpjūčio mėn. pareiškėjos mėnesinis atlyginimas, atskaičius mokesčius, buvo 2 490–2 937 LTL (720–850 EUR). Šiuo pagrindu 2011 m. liepos mėn. teismui pateiktame reikalavime dėl teisingo atlyginimo pareiškėja prašė priteisti 328 740 LTL (maždaug 95 200 EUR) sumą, t. y. nesumokėtą atlyginimą su palūkanomis. Be to, pareiškėja pabrėžė, kad nebuvo realios galimybės siekti turtinės žalos atlyginimo atnaujinant teismo procesą Lietuvoje. Tai aiškiai patvirtino A. Cudak atvejis, jos visas ieškinys buvo atmestas Lietuvos teismuose net ir po to, kai Europos teismas priėmė jai palankų sprendimą (žr. šio sprendimo 42–47 punktus).

109. Lietuvos Vyriausybė užginčijo reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo kaip visiškai neargumentuotą, per didelį ir nepagrįstą. Be to, Vyriausybė tvirtino, kad pareiškėjos teiginys dėl tariamai prarastos realios galimybės tebuvo spekuliatyvus, nes nebuvo įmanoma nuspėti bylos baigties tuo atveju, jei jos civilinį ieškinį būtų išnagrinėję Lietuvos teismai.

110. Teismas konstatuoja, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, nes Lietuvos valdžios institucijos neužtikrino pareiškėjos teisės kreiptis į teismą. Teismas mano, kad pareiškėja patyrė neturtinę žalą, kuriai atlyginti nepakanka vien Konvencijos pažeidimo konstatavimo šiame sprendime. Vertindamas teisingumo pagrindais, kaip reikalaujama pagal Konvencijos 41 straipsnį, Teismas priteisia pareiškėjai 8 000 EUR neturtinei žalai atlyginti. Teismas pažymi, kad tokiais atvejais kaip šis, kai asmuo nukenčia dėl teismo proceso, kuriame nustatomi Konvencijos 6 straipsnio reikalavimų pažeidimai, bylos nagrinėjimas iš naujo arba proceso atnaujinimas pareiškėjos prašymu iš esmės laikytinas tinkamu pažeidimo atitaisymu (žr. *Sejdovic v. Italy* [GC], no. 56581/00, § 126, ECHR 2006-II; *Cudak*, cituota pirmiau; taip pat, *mutatis mutandis*, *Öcalan v. Turkey* [GC], no. 46221/99, § 210, ECHR 2005-IV).

B. Išlaidos ir sąnaudos

111. Pareiškėja taip pat prašė priteisti 15 000 LTL (apie 4 350 EUR) už teismo procesus Lietuvoje. Šis prašymas pagrįstas sąskaitomis, iš kurių galima spręsti, kad jos advokatai Lietuvoje 60 valandų rengė pareiškėjos ieškinį, apeliacinį ir kasacinį skundus ir jų valandinis įkainis siekė 250 LTL (apytiksliai 72 EUR).

Be to, už Teisme patirtas išlaidas ir sąnaudas pareiškėja prašė priteisti 59 694 SEK (Švedijos kronas) (SEK) ir 58 500 SEK (iš viso 118 194 SEK arba maždaug 12 735 EUR). Šią sumą sudarė mokestis Švedijos advokatui už 52 valandas darbo konsultuojant pareiškėją ir rengiant atsakymus į Lietuvos ir Švedijos vyriausybių pastabas.

112. Lietuvos Vyriausybė „kategoriskai atsisakė“ atlyginti pareiškėjai nacionaliniuose teismuose turėtas išlaidas.

Ji tvirtino, *inter alia*, kad neįrodyta, jog išlaidos, kurias reikalaujama atlyginti už procesą Teisme, buvo būtinos. Be to, sumos dydis buvo nepagrįstas.

113. Atsižvelgiant į Teismo praktiką, išlaidos ir sąnaudos pareiškėjai priteisiamos tik tuo atveju, jei nustatoma, kad jos iš tikrųjų buvo patirtos, būtinos ir pagrįsto dydžio. Nagrinėjamu atveju, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir pirmiau nurodytus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti 17 000 EUR visoms nurodytoms išlaidoms padengti.

C. Palūkanos

114. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI:

1. Vyriausybės prieštaravimą dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo *įtraukia* į bylos nagrinėjimą iš esmės ir *atmeta*.
2. Skelbia skundą Lietuvos Respublikos atžvilgiu dėl pareiškėjos teisės kreiptis į teismą priimtiniu, o kitą peticijos dalį nepriimtina.
3. *Nusprendžia*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.
4. *Nusprendžia*:
 - a) Lietuvos Respublika per tris mėnesius nuo tos dienos, kai sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi pareiškėjai sumokėti toliau nurodytas sumas:
 - i) 8 000 EUR (aštuonis tūkstančius eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius neturtinei žalai atlyginti;
 - ii) 17 000 EUR (septyniolika tūkstančių eurų) ir bet kokius taikytinus mokesčius išlaidoms ir sąnaudoms atlyginti;
 - b) nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentus.
5. *Atmeta* likusią pareiškėjos reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2016 m. lapkričio 8 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Marialena Tsirli
Kanclerė

András Sajó
Pirmininkas

Vadovaujantis Konvencijos 45 straipsnio 2 dalimi ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalimi, prie šio sprendimo pridedamos šios atskirosios nuomonės:

- a) pritiriamoji teisėjo E. Kūrio nuomonė;

b) pritariamoji teisėjos I. Motoc nuomonė.

A. S.
M. T.

PRITARIAMOJI TEISĖJO E. KŪRIO NUOMONĖ

1. Po trumpo svarstymo (žr. šio sprendimo 90–94 punktus) Kolegija konstatavo, kad „Lietuvos teismai, tiesiog nusprendę, kad visi užsienio valstybės diplomatinės atstovybės darbuotojai, įskaitant administracinį, techninį ir aptarnaujantį personalą, vien dėl darbo santykių vienu ar kitu būdu padėjo siekti atstovaujamos valstybės suverenių tikslų (žr. šio sprendimo 38 punktą), ir taip pritarę valstybės imunitetu pagrįstam prieštaravimui bei atmetę, nenurodydami svarbių ir pakankamų motyvų, pareiškėjos teiginį, kad šiuo atveju ji atliko konkrečias funkcijas įgyvendinant valstybės valdžią (žr. šio sprendimo 32, 34 ir 38 punktus), iš esmės pažeidė pareiškėjos teisę kreiptis į teismą“ (95 punktas).

Šiame sakinyje, nors jis ir nėra trumpas, glaustai išdėstytas pagrindas, kuriuo remiantis atmestas Vyriausybės prieštaravimas 6 straipsnio 1 dalies taikymui šioje byloje ir konstatuotas šio straipsnio pažeidimas.

2. Kadangi Lietuvos teismai skyrė daug puslapių (kai kurie iš jų tiesiogiai pacituoti sprendime) pareiškėjos funkcijoms aprašyti, būtų buvę tikslinga pateikti išsamesnius motyvus. Be to, tai būtų atitikę Teismo principinę nuostatą, pažodžiui išdėstytą 95 punkte (cituotas pirmiau), kad teismai savo išvadas turi pagrįsti „svarbiais ir pakankamais motyvais“. Tačiau pati Kolegija, atrodo, taupė žodžius pagrįsdama savo išvadą, kad Lietuva pažeidė 6 straipsnio 1 dalį. Nesu tikras, ar tai, kaip pažeidimo konstatavimas pagrįstas 90–94 punktuose, leidžia *šio* Teismo pateiktus motyvus laikyti „svarbiais“ ir „pakankamais“. Mano abejonės dar sustiprina Teismo teiginys, kad „tokiais atvejais kaip šis <...> bylos nagrinėjimas iš naujo arba proceso atnaujinimas pareiškėjos prašymu iš esmės laikytinas tinkamu pažeidimo atitaisymu“ (žr. sprendimo 110 punktą).

95 punkte pavartotas žodžių junginys turėjo būti išsamiai pagrįstas prieš jį pavartojant tame apibendrinančiame punkte.

3. Žodžiu junginys „nenurodžius svarbių ir pakankamų motyvų“ galėjo būti pagrįstas toliau nurodytu būdu. Iš bylos medžiagos matyti, kad pareiškėja kultūros ir informacijos projektų „vadove“ įvardinta tik kai kuriuose jos pačios nacionaliniams teismams pateiktuose teiginiuose, bet ne jos pareiškėjos aprašymuose ambasadoje. Kita vertus, pateikdama prieštaravimą dėl civilinio proceso, Švedijos ambasadorė pareiškėjos pareigų nenurodė ir jos funkcijų neapibūdino, kad pagrįstų, kodėl Lietuvos teismai turėtų taikyti valstybės imunitetą (žr. sprendimo 31 punktą). Kolegija pagrįstai ypatingos reikšmės neteikė tam, kaip pareiškėja aiškino ir įvardijo savo funkcijas, nes ginčo šalys yra laisvos teismo procese panaudoti įvairias strategijas. Tačiau apie šį aspektą net neužsiminta, kaip ir apie į akis krentantį šios bylos ir bylos *Cudak prieš Lietuvą* ([GC], no. 15869/02, § 71, ECHR 2010) panašumą. Konkrečiai byloje *Cudak* Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad jam nepavyko gauti duomenų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti pareiškėjos „pareigų apimtį“. Šioje byloje nacionaliniai teismai apie tai išvis nepasisakė.

Vietoj to Vilniaus apygardos teismas ir Apeliacinis teismas savo motyvus grindė, atitinkamai, „pačia ieškovės pareigybe“ ir „pačios pareigybės pavadinimu“ (žr. sprendimo 32 ir 34 punktus) ir todėl konstatavo, kad pareiškėja „tam tikru aspektu“ padėjo Švedijos Karalystei įgyvendinti savo suverenias funkcijas. Teismai pagal jos faktiškai vykdytas funkcijas nepaaiškino, koku aspektu ji tai darė, o savo sprendimams pagrįsti nenurodė, koku pagrindu, t. y. kokiais jiems pateiktais dokumentais ar faktais remdamiesi, jie priėjo prie tokios išvados. Taigi pareiškėjos argumentų teisinis nagrinėjimas iš esmės buvo nepateisinamai neišsamus. Visa tai įvyko nepaisant pareiškėjos argumento, kad nebuvo išanalizuoti jokie įrodymai apie jos funkcijų apimtį (žr. sprendimo 33 punktą). Šiuo atžvilgiu buvo galima pažymėti, kad 2004 m. Jungtinių Tautų konvencijos dėl valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos (nors Lietuva jos neratifikavo, teismai ja remiasi kaip rekomendacinio pobūdžio dokumentu) 11 straipsnio nuostatos, ypač jame išvardytos išimtys, turi būti aiškinamos siaurai (žr. *Sabeh El Leil v. France* ([GC], no. 34869/05, § 66, 2011-06-29). Pastaroji Didžiosios kolegijos sprendimuose įtvirtinta nuostata sprendime net nepaminėta – nors ji pati svarbiausia ir tiesiogiai susijusi su nagrinėjama byla! Atidžiam studentui kiltų klausimas, kodėl. Ar tai ženklas, rodantis besikeičiantį Teismo požiūrį?

4. Žodžių junginį „tiesiog nusprendė, kad visi užsienio valstybės diplomatinės atstovybės darbuotojai, įskaitant administracinį, techninį ir aptarnaujantį personalą, vien dėl darbo santykių vienu ar kitu būdu padėjo siekti atstovaujamos valstybės suverenių tikslų <...>, ir taip pritarę valstybės imunitetu pagrįstam prieštaravimui“ galima buvo pagrįsti nurodant toliau išdėstytas aplinkybes. Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad remiantis Vienos konvencijos dėl diplomatinių santykių 3 straipsniu, informacijos apie priimančiąją valstybę rinkimas bei kultūrinių santykių plėtojimas yra viena iš t diplomatinių atstovybės funkcijų (žr. sprendimo 28 ir 53 punktus). Vis dėlto Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, kad visi užsienio valstybės diplomatinėje atstovybėje dirbantys asmenys, t. y. ir diplomatinės atstovybės administracinio ir techninio personalo bei aptarnaujančio personalo nariai, vienaip ar kitaip prisideda prie diplomatinių atstovybės įgyvendinamų atstovaujamosios valstybės suverenių teisių įgyvendinimo, ir tai suteikia pagrindą diplomatinių atstovybės imunitetui nuo jurisdikcijos (žr. 38 punktą). Siekdamas nurodytą išvadą pagrįsti šioje byloje, Aukščiausiasis Teismas rėmėsi savo ankstesne išvada byloje *A. Cudak prieš Lenkijos ambasadą*. Toks bendras valstybės imuniteto taikymas visiems diplomatinių atstovybės darbuotojams akivaizdžiai prieštarauja pastarojo meto tarptautinės teisės tendencijoms (žr. *Sabeh El Leil*, cituota pirmiau, § 53) bei Teismo sprendimo byloje *Cudak* (cituota pirmiau) esmei. Atrodo, jog Aukščiausiojo Teismo sprendimas taikyti valstybės imunitetą šioje byloje buvo daugiausia pagrįstas atitinkamu Švedijos ambasadorės reikalavimu (žr. 38 punktą *in fine*). Tokie „išplėsti“ motyvai būtų taip pat suteikę pagrindą atmesti Vyriausybės

prieštaravimą 6 straipsnio 1 dalies taikymui, pagrįstą ypatingu pareiškėjos pasitikėjimo ir lojalumo ryšiu su Švedijos ambasada.

5. Galiausiai, tikrai jokios žalos nebūtų padarę tai (greičiau priešingai), jei Kolegija būtų detaliai išnaginėjusi Aukščiausiojo Teismo išvadą, kad, nors Švedijos ambasada ir pareiškėja buvo sudariusios darbo sutartį, pareiškėja, kaip ir bet koks kitas diplomatinėje atstovybėje dirbantis asmuo, buvo laikoma atstovaujamosios valstybės, t. y. Švedijos, valstybės tarnautoja (žr. sprendimo 38 punktą). Tokia išvada, atrodo, prieštarauja ne tik Švedijos teisės aktams, kadangi Viešosios tarnybos įstatymas netaikytinas darbuotojams, kuriuos Švedija įdarbina užsienyje (žr. 52 punktą), bet ir Švedijos vyriausybės pateiktiems argumentams (žr. 101 punktą).

6. Pirmiau išdėstyti argumentai nepaneigia mano pritarimo sprendimo išvadoms. Vis dėlto Teismas turėtų siekti, kad jo sprendimai būtų kuo aiškesni, todėl turėtų suteikti jiems kuo daugiau vadinamosios „edukacinės vertės“. Kartais pernelyg glausti nacionalinių teismų motyvai patys savaime paskatina Teismą konstatuoti taikytino Konvencijos straipsnio pažeidimą. Tačiau, jei pernelyg glausti motyvai pateikiami šio Teismo sprendime – kuris, kaip „paskutinis žodis teisėje“, yra neperžiūrimas – išlieka nereikalingų ir nepageidautinų spėlionių ir spekuliacijų galimybė, ypač nacionaliniu lygmeniu, dėl to, ką tiksliai Teismas norėjo pasakyti.

Kam skaitytojams, t. y. ir nacionaliniams teismams, patiekti kažkokį koncentratą, jei iš jo be papildomų sąnaudų galima paruošti visą gėrimą?

PRITARIAMOJI TEISĖJOS I. MOTOC NUOMONĖ

Šioje byloje balsavau taip pat, kaip ir dauguma, bet su keletu išlygų. Kai kurių svarbių klausimų atžvilgiu privalau pasakyti, kad arba Teismas jų savo motyvuose neišnagrinėjo, arba mano nuomonė yra kitokia.

Byloje nagrinėjama, ar Lietuvos valstybė pažeidė pareiškėjos teisę kreiptis į teismą pagal Konvencijos 6 straipsnį. Pareiškėja, Lietuvos pilietė ir buvusi Švedijos ambasados Vilniuje darbuotoja, pagal Konvencijos 6 straipsnį pateikė reikalavimą, susijusį su jos ieškiniu dėl atleidimo iš ambasados, atmestu remiantis valstybės imunitetu, kurį Švedijos Karalystės prašymu taikė Lietuvos teismai. Vertindamas pareiškėjos teisės kreiptis į teismą ir teisėto tikslo gerbti kitos valstybės suverenitetą proporcingą santykį, Teismas padarė išvadą, kad Lietuvos teismas pažeidė pačią 6 straipsnyje įtvirtintų pareiškėjos teisių esmę, taigi nepagrįstai trukdė jai pasinaudoti įprastinėmis garantijomis.

Pirmasis dalykas, kurį aš išnagrinėsiu savo pritariamose nuomonėje, susijęs su 6 straipsnio taikymu ir jurisdikcijos klausimu, antrasis – su paprotinės teisės normomis dėl imuniteto darbo srityje, trečiasis – su subsidiarumo klausimais įgyvendinant atitinkamą nuostatą, o ketvirtasis ir paskutinis – su teisinės gynybos priemonėmis.

I. 6 straipsnis ir jurisdikcijos klausimas

6 straipsniu negalėjo būti siekiama Susitariančiosioms Valstybėms suteikti jurisdikciją, kurios jos kitu atveju neturėtų, be to, juo negalėjo būti suteikta tokia jurisdikcija, kuri prieštarautų bendriesiems tarptautinės teisės principams, pavyzdžiui, įpareigotų valstybes, kurios nėra Konvencijos šalys. Deja, Teismas nepasinaudojo proga minėtus argumentus išnagrinėti šiame sprendime.

Šių klausimų EŽTT niekada tiesiogiai nenagrinėjo. Tačiau pagal nusistovėjusią Teismo praktiką 6 straipsnis yra *prima facie* taikytinas byloms dėl imuniteto. Tai pasakytina ir apie šią bylą. Be to, sprendimo *Naku* 87 punkte viso labo nurodyta: „[v]isų pirma Teismas pažymi, kad sprendime byloje *Cudak*, kurioje nagrinėtas vietinės darbuotojos atleidimas iš ambasados, jis konstatavo, kad civiliniame procese suteikiant valstybei imunitetą yra siekiama teisėto tikslo – laikantis tarptautinės teisės skatinti pagarbą ir gerus santykius tarp valstybių, gerbiant kitos valstybės suverenitetą (ten pat, § 60). Teismas nemato jokių priežasčių, kuriomis remiantis šioje byloje būtų galima daryti kitokią išvadą.“

Šis dviejų imuniteto ir jurisdikcijos klausimų atskyrimas atitinka bendrąjį tarptautinės teisės principą, kurį Tarptautinis Teisingumo Teismas įtvirtino sprendime *Arrest Warrant*, nurodydamas:

„Nacionalinių teismų jurisdikciją reglamentuojančios taisyklės turi būti atidžiai atskirtos nuo tų, kuriomis reglamentuojamas imunitetas nuo

jurisdikcijos: jurisdikcija „nepaneigia imuniteto, o imuniteto nebuvimas nesuponuoja jurisdikcijos“ (59 punktas).

6 straipsnyje įtvirtinta teisė kreiptis į teismą nacionaliniam teismui nesuteikia jurisdikcijos: nors jis ir privalo įgyvendinti jau turimą jurisdikciją, jis vis dėlto gali atsisakyti ją įgyvendinti, remdamasis tarptautinės teisės norma.

Šioje byloje Teismas galėtų nacionaliniams teismams rekomenduoti laikytis tokio požiūrio, kuris jų „neįpareigotų pasirinkti vieno iš minėtų konkuruojančių požiūrių“, taip pat pažymėti, kad imuniteto suteikimas Švedijai pažeistų pareiškėjų teisę kreiptis į teismą: atitinkamos Lietuvos imunitetą reglamentuojančio įstatymo nuostatos pripažintos nesuderinamomis su EŽTK 6 straipsniu ir laikomos netaikytinomis, įgyvendinant Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, jei reikalavimai susiję su Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintomis teisėmis (žr. Philippa Webb „A Moving Target: The Approach of the Strasbourg Court to State Immunity“, A. van Acken ir I. Motoc, „The ECHR and General International Law“, Oxford University Press, dar nepaskelbta).

Vėlgi Teismas nepasinaudojo galimybe išanalizuoti ir rimtais motyvais pagrįsti 6 straipsnio taikymo.

II. Paprotinės teisės vaidmuo

Byloje *Naku* laikomasi ankstesnėje jurisprudencijoje įtvirtinto požiūrio dėl klausimo, kuris laikomas išspręstu: „Teismas jau yra konstatavęs, kad tarptautinėje ir lyginamojoje teisėje yra tendencija riboti valstybės imunitetą darbo ginčiuose <...> Teismas pažymi, kad absoliutus valstybės imunitetas, bėgant metams, taikomas vis rečiau. <...>“. (žr. 88 punktą). Tiesą sakant, Teismas tiesiog pakartojo tai, kas nurodyta byloje *Cudak*.

Byloje *Cudak* Teismas pacitavo TTK komentarą dėl 11 straipsnio, kuriame nurodyta, kad „11 straipsniu nustatytos taisyklės, regis, atitinka naujas tendencijas vis didesnio skaičiaus valstybių teisėkūros ir paprotinėje praktikoje“. Vėliau Teismas persoko iš 1991 m. Konvencijos projekto į 2004 m. Jungtinių Tautų konvenciją, ir vietoj „naujų tendencijų vis didesnio skaičiaus valstybių teisėkūros ir paprotinėje praktikoje“ prakalbo apie nusistovėjusią valstybių praktiką ir greta formuojamą gausią ir reprezentatyvią *opinio juris*.

Nagrinėjamu metu, kaip, beje, ir dabar, sprendimas byloje *Cudak* buvo pavyzdys, kai EŽTT tarptautinę teisę taiko faktiškai neįvertinęs, ar galima teisinius klausimus visiškai perkelti į šią sritį. Atsižvelgiant į tai, taip pat tvirtinama, kad tuo atveju, jei EŽTT būtų nusprendęs atsižvelgti į tarptautines normas, būtų buvę tikslinga išnagrinėti ir svarstomų paprotinių normų kilmę, kokybę ir patikimumą. Vis aktyvesnis Strasbūro teismo kišimasis į darbo ginčų reguliavimą buvo kritikuojamas, nes jis lemia tarptautinių valstybės imuniteto taisyklių taikymą iš regiono perspektyvos, o šiam požiūriui

nebūtinai pritariama kitur. Ši kritika susijusi ne tik su teismais, kurie nelabai atsižvelgia į alternatyviam ginčų sprendimui skirtas vidaus procedūras, bet ir su nepakankamu pripažinimu sutarčių lankstumo, leidžiančio teisingai suderinti priešingus visų šalių interesus (žr. pavyzdžiui, R. Pavoni „The myth of the United Nations Convention on State Immunity: does the end justify the means?“ ir A. van Acken ir I. Motoc „The ECHR and General International Law“, Oxford University Press, dar nepaskelbta).

Požiūris į bendrąją tarptautinę teisę, kurio Europos Žmogaus Teisių Teismas laikosi remdamasis Jungtinių Tautų konvencijos dėl valstybės imuniteto 11 straipsniu (taip pat TTK projekto 11 straipsniu) lėmė tai, kad susiformavo atskiras Europos Žmogaus Teisių Teismo požiūris, besiskiriantis nuo to, kuriuo remiantis sprendžiami darbo ginčai, susiję su valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis.

Teismo požiūriu vadovaujasi ir nacionaliniai teismai. Sprendime *Benkharbouche* Jungtinės Karalystės apeliacinis teismas panaikino Sudano ir Libijos imunitetą, taip „dramatiškai išplėsdamas ES teisės veiksmingumo principo taikymo ribas“. Tai, regis, suteikia potencialiems ieškovams galimybę įgyvendinti ES pagrindines teises tiesiogiai, neatsižvelgiant į nacionalinės valstybės imunitetą, net ES nepriklausančių valstybių atžvilgiu.

Byloje *Naku* nacionaliniai teismai nurodė, kad „tarptautinė teisė ir tarptautinės teisės doktrina pripažįsta riboto imuniteto doktriną, suteikiant imunitetą nuo užsienio valstybės teismų jurisdikcijos tik valstybės veiklai viešosios teisės reguliuojamoje srityje“.

Šioje byloje dilema susijusi ne tiek su EŽTT požiūryje atsiskleidžiančiu nepakankamu JT konvencijos dėl valstybės imuniteto 11 straipsnio esmės suvokimu, tarsi dar tebesitęstų laikotarpis iki sprendimo byloje *Cudak*, kiek su sudėtingu sprendimu dėl faktinių ieškovės, prisistačiusios „ambasadose kultūros ir informacijos projektų vadove“, funkcijų (žr. 30 punktą); tai bus plačiau paaiškinta toliau.

III. Subsidiarumas

Sudėtingiausias daugumos iškeltas klausimas šioje byloje susijęs su subsidiarumu. Visose kitose bylose dėl imuniteto darbo ginčiuose, pradedant *Cudak*, EŽTT duoda nacionaliniams teismams aiškius nurodymus, kaip taikyti 11 straipsnyje išdėstytus kriterijus. *Naku* yra pirmoji byla, kurioje Teismas tokių nurodymų neduoda.

Pavyzdžiui, byloje *Cudak*, nurodęs, jog galima patvirtinti, kad 1991 m. TTK konvencijos projekto, kuriuo remiantis parengta 2004 m. JT konvencija, 11 straipsnis pagal tarptautinę paprotinę teisę taikytinas valstybei atsakovei, Teismas „pažymi, kad pareiškėja nepateko nė į vieną iš TTK Konvencijos projekto 11 straipsnyje išvardytų išimčių“, ir nagrinėja bylą iš esmės.

To paties požiūrio Teismas laikėsi byloje *Sabeh El Leil prieš Prancūziją*. Jame Teismas taip pat pažymėjo, kad 11 straipsnio 2 dalis konkrečiai tai bylai

neturi reikšmės, ir tolesniuose punktuose pateikė aiškius nurodymus dėl 1991 m. TTK Konvencijos projekto 11 straipsnio taikymo.

Tačiau byloje *Naku* Teismas paprasčiausiai nusprendė sukritikuoti bendras išvadas pateikiančią nacionalinių teismų požiūrį, bet nedavė nurodymų nacionaliniams teismams, kaip toliau taikyti 1991 m. TTK konvencijos projekto 11 straipsnį.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad subsidiarumo principo laikymasis buvo labiau pripažintas ir pabrėžtas šioje byloje, o ne *Cudak*, *Sabeh El Leil* ir kitose vėlesnėse bylose.

Iš tikrųjų Teismas nepateikė nacionaliniams teismams jokių nurodymų, kaip spręsti sudėtingą valstybės imuniteto darbo srityje klausimą. Per nacionalinį procesą pareiškėja prisistatė ambasados kultūros ir informacijos projektų vadove. Be to, Švedijos vyriausybė pažymėjo, kad pareiškėja buvo įgaliota savarankiškai nuspręsti, kaip turi būti skiriama parama kultūros ir panašiai veiklai (žr. 72 punktą).

IV. Teisinės gynybos priemonės

Kitas labai problemiškas klausimas yra susijęs su teisinės gynybos priemonėmis valstybėje, prašančioje taikyti imunitetą. Šio sprendimo 82 punkte Teismas nurodė: „[t]odėl galima teigti, kad pareiškėjai kreipusis su reikalavimais į Švedijos teismus, jie būtų taikę šalių pasirinktą materialinę teisę, t. y. Lietuvos teisę. Teismas konstatuoja, kad tokia teisinės gynybos priemonė, net jei teoriškai ji buvo prieinama, nagrinėjamos bylos aplinkybėmis nebuvo labai reali. Jei pareiškėja būtų turėjusi panaudoti tokią teisinės gynybos priemonę, ji būtų susidūrusi su rimtais praktiniais sunkumais, kurie būtų nesuderinami su jos teise kreiptis į teismą, kuri, kaip ir visos kitos Konvencijoje numatytos teisės, turi būti aiškinama taip, kad būtų praktinė ir veiksminga, o ne teorinė ar iliuzinė (žr., be kitų šaltinių, *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 1998-10-30, § 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I; šio sprendimo 58 punkte pateiktą TTK komentaro 4 punktą; šiuo klausimu taip pat žr. šio sprendimo 61 punkte pateiktas Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 ištraukas).

Šis punktas, pagrįstas sprendimu byloje *Cudak* (36 punktas), kelia daug klausimų dėl tarptautinės privatinės teisės taisyklių taikymo. Net jei užsienio teisę taikyti sudėtinga, užima daug laiko ir brangiai kainuoja, tai nereiškia, kad ši teisinės gynybos priemonė yra tik teorinė ir iliuzinė.

Dar sunkiau su tokiu vertinimu sutikti šioje byloje Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 kontekste.